

TECHNIKOS ŽODIS

2000 Nr. 4

TECHNIKOS ŽODIS

Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga
ALIAS organas. Įsteigtas 1951 metais. Leidžia **ALIAS**
 Chicagos skyriaus Technikinės spaudos sekcija.
 Išeina kas trys mėnesiai.
 Prenumerata 15 JAV dol. metams

THE ENGINEERING WORD

Published by American Lithuanian Engineers and
 Architects Association, Inc. Chicago Chapter
 Technical Press Section. Established 1951.
 Published quarterly
 Yearly subscription \$15.00 U.S.

Spaudos sekcijos
 vadovas

A. Pargauskas

Redaktorius

Vytautas Peseckas

P.O. Box 255

Beverly Shores,

IN 46301

Tel/Fax 219-874-8595

Redakcinė kolegija:

G.J. Lazauskas

T. Bukaveckas

A. Dobrovolskienė

P. Naris

A. Vitkus

Administratorius

A. Brazdžiūnas

7980 W. 127th. St.

Palos Park, IL 60464

Tel. 708/448-4652

E-mail adresas

antanasbr@aol.com

Atstovai:

Edm. Arbas

Los Angeles, CA

S. Bačkaitis

Washington, D.C.

Ekspedicija

Leonas Stonikas

Spausdino

Ričardo spaustuė

Šį Technikos žodžio numerį paruošė
JONAS ALBERTAVIČIUS ir VYTAUTAS PESECKAS

TURINYS

Medininkų pilis snaudžia - bet ji gyva <i>Leonas Maskaliūnas</i>	1
1009-ieji metai: Šventasis Brunonas atranda Lietuvą <i>Alfredas Bumblauskas</i>	2
Medininkai <i>Karolis Mekas</i>	8
Iš S. Mikulskio dienoraščio	12
Mūsų <i>Sigitas Jonas Glemža</i>	16
S. Lasavickas: "prieš mūrinę buvo medinė pilis".....	17
Studentai - Medininkams <i>Vytautas Dičius, Leonardas Vaitys</i>	18
Vilniaus krašto rezidenciniai rūmai <i>Romualdas Budrys</i>	20
Subačiaus vartai - verta atstatyti <i>Žybartas Simonaitis</i>	23
Medininkai - didžiausia pilis Europoje.....	26
Medininkų pilies planai	28

Viršelyje:

Anga Medininkų pilies bokšto laiptinėje

Alberto Kerelio nuotrauka

TECHNIKOS ŽODIS

THE ENGINEERING WORD

L METAI

2000 SPALIS -LAPKRITIS

Nr. 4 (247)

2000 Žiema

MEDININKŲ PILIS SNAUDŽIA - BETJI GYVA!

Mieli "Technikos Žodžio" skaitytojai ir
Medininkų Pilies Atstatymo fondo remėjai,

JUS aplanko Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų sąjungos (ALIAS) žurnalo "TECHNIKOS ŽODIS" ketvirtasis 2,000-ųjų metų numeris išimtinai skirtas Medininkų pilies atstatymo projektui.

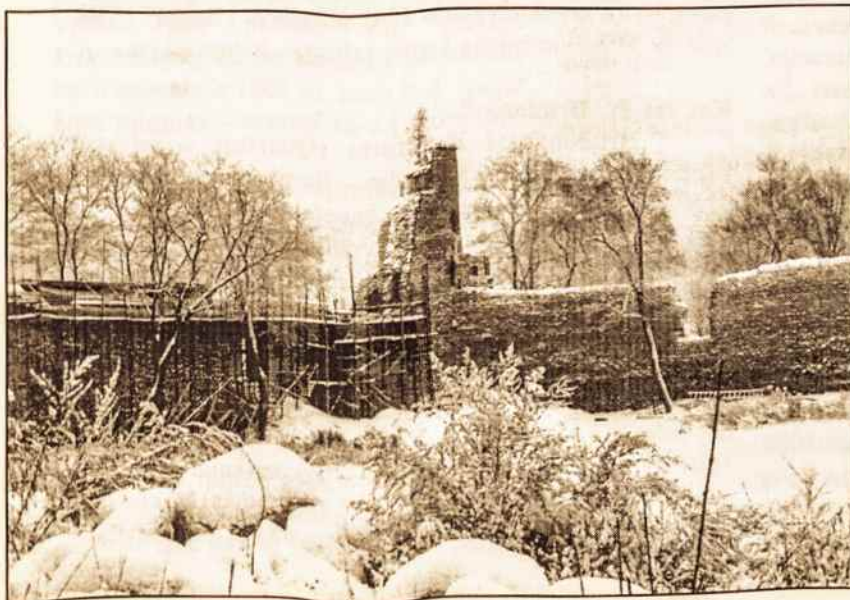
Simboliniai tai irgi ketvirtas numeris dedikuotas Medininkų piliai: trys ankstyvesnieji (1993m. Nr.1, 1995m. Nr.1 ir 1999m. Nr.1) susilaukė didelio susidomėjimo ne tik JAV, bet ir Lietuvoje, Kanadoje, ir net Australijoje.

Medininkų pilies atstatymo fondas (M.P.A. Fund) buvo įsteigtas 1992m. sausio mėn 17 d. (po Iepos 31-ies žudynių Medininkų pasienyje). Šis tragiškas įvykis suformavo šio Fondo įkūrimo tikslus:

1. Rinkti aukas Medininkų pilies atstatymui;
2. Dedikuoti pilies atstatymą prie Medininkų žuvusiems Lietuvos pasienio sargybiniams pagerbti;
3. Mindaugo 750-ųjų karūnavimo metinių jubiliejui (2003 m.) atstatyti Medininkų pilies pagrindinį bokštą (donžoną);
4. Įjungti Lietuvos, išeivijos ir vietinį jaunimą į pilies atstatymo darbą;
5. Garbingos senovės Lietuvos pilies atstatymu atverti akis sulenkėjusiems lietuviams - "tuteišiams", pažadinti jų tautinę sąmonę;
6. Atstatytame pilies bokšte įkurti Vilniaus krašto kultūros, turizmo centrą. Pilies kieme, po atviru dangumi, rengti koncertus, istorinius vaidinimus (Sound and Light shows) ir kt.

Leonas Maskaliūnas

Lietuvos valstybės lėšomis paskutinius du metus buvo remontuojama ir konservuojama irstanti pilies sienos rytinė dalis. Bokšto darbai sustojo dėl lėšų stokos. Taip ir liko bokštas atstatytas tik iki 3 1/2 aukšto. O reikia pasiekti 5-ąjį aukštą, kad galėtume bokšto viršūnėje augantį berželį pakeisti Lietuvos trispalve vėliava!..

Kaip iki šiol, pinigai bus išmokėti tik už padarytą darbą. Paremkite šį projektą savo auka. Nei viena auka nėra per didelė, nei viena auka nebus per maža.

*Inž. Leonas Maskaliūnas
M.P.A. fondo pirmininkas*

Medininkų pilis žiemą

Leono Maskaliūno nuotrauka

Istorikai profesoriai Edvardas Gudavičius ir Alfredas Bumblauskas apdovanoti Nacionaline premija

Henriko Gaičevskio nuotr.

Kuo labiau artėja Lietuvos vardo tūkstantmetis, tuo dažniau gręžiojamės į savo valstybės tolimą praeitį. Ir ne visiems žinoma, kad pirmasis šių datų nustatė istorikas Edvardas Gudavičius. Kaip tik nuo 1983 m. šiedu istorikai – E. Gudavičius ir A. Bumblauskas – veda televizijos laidą „Būtovės slėpiniai“, už kurių neseniai apdovanoti Nacionaline premija. Šiame straipsnyje autorius ne tik atskleidžia E. Gudavičiaus atradimo reikšmę, bet ir sugrąžina mus į tūkstantmetę praeitį.

Atradimas dviejuose puslapiuose

1983 m. Mokslų akademijos darbuose istorikas Edvardas Gudavičius išspausdino straipsnį „Lietuvos“ vardas XI-XII a. I pusės šaltiniuose... Publikacija skirta ankstyviausiems Lietuvos vardo paminėjimams, o siauresnis ir svarbiausias klausimas – Lietuvos lokalizacija. Tačiau šio straipsnio vienoje dalyje (ji vadinasi „Šv. Brunono mirties ciklas“) yra tiek daug informacijos, kad ja remiantis galima daryti labai sensacingų išvadų. Sensacingi ir patys faktai: pirmasis lietuvių vardas, pirmasis krikštas Lietuvoje, pirmoji valstybingumo užuomazga.

Pats E. Gudavičius tuo metu stambesnių išvadų nedarė. Profesorių paklausus, kodėl taip elgėsi, jis atsakė: „Argi tais laikais buvo galima galvoti apie Lietuvos tikros istorijos rašymą?“ Iš tikrųjų, ir tokioj istorinėj glūdumoj tuo metu buvo galima prisiverti pirštus. Juk kalbant apie 1009 metus, kaip matysime, išlenda ir didžiojo Rytų kaimyno tema. Nors buvo santykinai nemažai rašoma apie Lietuvos santykius su kaimynais, taip

1009-IEJI METAI: ŠVENTASIS BRUNONAS ATRANDA LIETUVĄ

Alfredas BUMBLAUSKAS

ir nebuvo parašyta nė vieno stambesnio straipsnio apie santykius su Rusija. XVII a. istoriko A. Vijūko-Kojelavičiaus „Lietuvos istorija“ nebuvo išspausdinta, regis, ir dėl to, jog iš jos aiškėjo, kad labai jau dažnai lietuviai kariavo su rusais.

Ką iki šiol žinojome apie 1009 metus?

Kad tais metais pirmą kartą paminėta Lietuva, tikėsimės, žinojo bent kiek su Lietuvos istorija susipažinę žmonės. Deja, Lietuva paminėta ne lietuvių, o kažkur toli Vokietijoje, neiškiame mieste, neiškiame šaltinyje. Juk kai kurie Lietuvos istorijos vadovėliai net neužsiminė, kad Lietuva paminėta rašant apie misionieriaus šv. Brunono mirtį „Lietuvos-Rusijos pasienyje“. Jeigu turėsime galvoje, kad ir lietuvių autoriai lyg ir buvo linkę manyti, jog šv. Brunonas žuvo Prūsijoje ar bent jau Jotvingijoje, galėsime daryti išvadą, kad pati Lietuva šv. Brunono misijoje nelabai kuo dėta, kad ši data arba nesusijusi su Lietuva, arba bent jau nėra Lietuvos istorijos lūžis, o tik simbolinę reikšmę turinti data. Tiesa, turint galvoje, kad Lietuvos vardą XVI a. norėta pakeisti naujajai Lenkija, o XIX a. – Šiaurės vakarų kraštu, Lietuvos išėjimas iš bevardės epochos yra pakankamai reikšmingas. Tai jau proistorės pabaiga ir istorijos pradžia. Bet tik tiek.

Taigi geriausiu atveju su Lietuvos istorija galėjome sieti tik tą vieną sakinį iš Kvedlinburgo analų: „1009 m. šventas Brunonas, kuris vadinamas Bonifacijus, arkivyskupas ir vienuolis, antrais savo atsivertimo metais, Rusijos ir Lietuvos (Lituae) pasienyje pagonių trenktas į galvą, su 18 saviškių vasario 23 d. nukeliavo į dangų“. Tiek apie šv. Brunono misiją šiame šaltinyje ir tepasakyta.

Kas tas šv. Brunonas?

Brunonas iš Kverfurto (Querfurt – miestas Saksonijoje), vienuoliškas vardas – Bonifacijus, gimęs apie 970-uosius metus – vienuolis benediktinas. 988 m. tapo Magdeburgo kanauninku. Kai kuriais duomenimis, 996 m. Romoje suėjo su būsimoju pirmu misionieriumi pas prūsus Vaitiekumi-Adalbertu ir įstojo į vienuolyną. Net jei Brunonas su Vaitiekumi nesusitiko, tolesnis Brunono likimas paženklintas Vaitiekiaus likimo ženklų. 997 m. Prūsijoje nužudžius šv. Vaitiekų, Brunonas norėjo ten nuvykti, bet dėl karo tarp lenkų ir vokiečių turėjo tą sumanymą atidėti. 1004 m. buvo išventintas misijiniu arkivyskupu ir nuvyko pas Steponą, vengrų karalių. Skatinamas Vokietijos imperatoriaus Henriko II bei remiamas Lenkijos karaliaus

Boleslovo Narsiojo, pradėjo misijinę veiklą. Kaip „Kristaus kareivis“ 1007 m. atsisakė arkivyskupo titulo, aiškiai siekdamas eiti į priešakines misijinės veiklos pozicijas.

1008 m. nuvyksta į Kijevą, o iš ten su misija aplanko ir pečenegus. Na, o 1009-aisiais jis vyksta...

Šioje vietoje stabtelėkim. Iki šiol visa literatūra teigia, kad tais metais jis ir 18 palydovų vyksta su misija į Prūsiją. Bet juk ką tik kalbėjome apie Lietuvą. Štai čia ir yra visa problema. Dauguma šaltinių, kalbantys apie šv. Brunono mirtį, mini, kad tai įvyko pas prūsus. Lietuvos paminėjimo interpretacijos Kvedlinburgo analuose šiame kontekste buvo galimos dvi:

1) arba Lietuva yra paminėta visiškai atsitiktinai ir klaidingai, nes ji dar painiojama su prūsais (o juk dar XIX a. vokiečių istoriografijoje tiek prūsai, tiek latviai, tiek lietuviai tebebuvo laikomi vienu bendru masyvu – Letto-Litauische Stamme), taigi Brunonas nužudomas Prūsijoje, o mums svarbu tik tiek, kad tuo metu apie Lietuvą jau žinoma;

2) arba Lietuvos vardas yra paminėtas neatsitiktinai, todėl vedamas geografinis vidurkis – Brunonas nužudomas kažkur Prūsijoje, bet netoli Lietuvos. Didžiausia tikimybė – pas jotvingius, kartais net atsirasdavo tiksli vieta – Gardino apylinkės. Kaip matysime, visi šie geografiniai vidurkiai yra, švelniai tariant, nesusipratimai.

Taigi pasitenkinkime dabar tuo – Kvedlinburgo analai klysta – Brunonas vyksta pas prūsus, čia platino krikščionybę, tačiau kartu su palydovais buvo suimtas ir 1009 m. kovo 9 d. (pagal kitus šaltinius – vasario 16 d.) nužudytas.

Ir vis dėlto kodėl Kvedlinburgas?

Kvedlinburgas šiandien – nedidelis Rytų Vokietijos miestas, kuriame ir šiais laikais tegyvena apie 30 tūkst. žmonių. Visa tai dar sykių leistų pakartoti – Lietuvos vardas suskamba atsitiktinai, atsitiktiniame mieste ir atsitiktiniame šaltinyje. Aišku, mes galime kalbėti apie Vakarų civilizacijos akiračio plėtimąsi. Tačiau visi minėti atsitiktinumai lyg ir pabrėžtų, kad mes nieko tvirto negalime pasakyti apie minėtą akiratį. O gal būta ir

Taip atrodė Kvedlinburgas – faktinė besikuriančios Vokietijos imperijos sostinė (X a.)
Arūno Baltėno nuotr.

daugiau tokių paminėjimų? O gal ir anksčiau?

962 m. susikūrė Šventosios Romos imperija. Kažkas yra pasakęs, kad ji nebuvo nei šventa, nei Romos, nei imperija. Iš tiesų ji buvo vokiečių valstybė, kurios imperatoriais tapo saksų hercogai. Taigi Saksonijos sostinė Magdeburgas tuo metu kartu buvo ir imperijos sostinė. Šalia Magdeburgo buvo Kvedlinburgas. Kvedlinburge rezidavo, 936 m. mirė ir buvo palaidotas Vokietijos imperatorių Otonų dinastijos pradininkas, Otono I Didžiojo tėvas, Vokietijos karalius Henrikas. Taigi X a. I pusėje Vokietijos sostinė galėtų būti laikyti Kvedlinburgą. Ne veltui 1936 m. Henrikas Himleris čia iškilmingai minėjo savo bendravardžio mirties 1000-metį. Karaliaus Henriko našlė Matilda Šv. Servacijaus bažnyčioje vyro kriptos priežiūrai įsteigė moterų vienuolyną. Šis vienuolynas buvo saksų aukštuomenės dukterų ir seserų auklėjimo įstaiga, o jo abatės – glaudžiai susijusios su imperatorių gimine. 1009 metais vienuolyno abatė buvo ankstesnio imperatoriaus Otono III sesuo ir tuometinio imperatoriaus Henriko II giminaitė. Vadinas, žinios iš imperatoriaus dvaro galėjo tiesiogiai patekti į šį vienuolyną. Todėl ir 1009 metų žinia – tai imperatoriaus dvaro žinia.

Apaštalavimų epocha

Jau valdant Karoliui Didžiajam frankų ekspansiją lydėjo misionieriai. Sukrikščioninus germanus, už krikščionybės pasaulio ribų buvo likę slavai, vengrai, skandinavai ir baltai. Nors krikščioniškasis pasaulis dar nebuvo suskilęs į Rytų ir Vakarų bažnyčias, vis dėlto jau tada išryškėjo dvi misijų sostinės – Roma ir Konstantinopolis. IX a. balansas – veikiant iš abiejų šių centrų, su krikščionyste susiduria bulgarai, serbai, chorvatai, moravai, čekai ir danai, galima kalbėti apie Bulgarijos ir Didžiosios Moravijos krikštą.

X a. krikščionybė plečiasi toliau. Apkrikštijama Lenkija (966), Kijevo Rusia (988), Vengrija ir Norvegija (X a. pab.), su krikščionyste susiduria švedai. Taip ateina eilė ir baltams. Juo labiau kad, susikūrus šv. Romos imperijai, po kurio laiko jos sostan sėdo imperatorius svajotojas Otonas III (996-1002), siekęs ne tik atgaivinti

XII a. reljefas Gniezno (Lenkija) katedros duryse, vaizduojantis šv. Vaitiekaus- Adalberto nukryžiovimą prūsuo

pasaulinę Romos imperiją, bet ir kūręs utopinius planus apie pasaulinį krikščionių bažnyčios ir imperijos (sacerdotium et imperium) viešpatavimą. Galima net kalbėti apie teokratinės imperijos idėją, kai imperatoriai rūpinasi ne tiek pasaulietine, kiek dvasine valdžia. Šiuo požiūriu Otonas III yra išskirtinė asmenybė – tokios utopijos niekam iš imperatorių vėliau jau nebešovė į galvą – jie rūpinosi tik pasaulietine valdžia ir jos konkuravimu su dvasine. Keistuolis Otonas III įsikūrė šalia Romos, Aventino kalne, pasistatė rūmus ir įvedė juose antikines bei bizantiškas ceremonijas, svajojo apie imperijos senato ir konsulų atkūrimą, pamaldžiai pasivadino „Apaštalių tarnu“ ir pasigamino antspaudą su įrašu „Renovatio Imperii Romanorum“

Štai iš tokios aplinkos išėjo pirmasis prūsų misionierius, imperatoriaus bičiulis Vaitiekus Adalbertas. Jo misija 997 m. baigėsi tragiškai – jis buvo prūsų nužudytas. Adalberto palaikus išpirko Lenkijos karalius Boleslovas Narsusis, sugebėjęs įsipiršti Otonui III kaip šio idėjų realizuotojas. Aišku, apie Boleslovo Narsiojo dvasingumą kalbėti sunku. Jam rūpėjo pasaulietiniai dalykai. Ir jis naudos išpešė – 1000 m. imperatorius sugalvojo aplankyti Vaitiekaus palaikus Gniezne. Taip prūsų kankinio garbei buvo įsteigta Gniezno arkivyskupija su jai pavaldžiais 3 vyskupais, Lenkijos bažnyčia paversta atskira provincija, išskiriant ją iš vokiškosios bažnyčios. Šis faktas nepaprastai reikšmingas ir Lietuvai – jos Katalikų bažnyčia iki pat XX a. buvo pavaldi Gnieznu. Otono III aplinkoje subrendo ir šv. Brunonas.

Todėl galima teigti, kad bent jau Vakarų istorijos požiūriu Brunono misija nebuvo atsitiktinė – tai buvo apaštalavimų epochos dėsningumas. Tačiau iki šiol buvo galima padaryti tik tokią išvadą – 1009 metai yra Vakarų istorijos faktas. Vykstama pas prūsus ar jotvingius paminint Lietuvos vardą. Tačiau pačių prūsų, jotvingių ar lietuvių vaidmens čia nėra – jie pasyvūs. Todėl 1009-ieji nėra baltų genčių (juo labiau Lietuvos) istorijos faktas.

E. Gudavičiaus atradimo esmė

Trumpa formulė būtų tokia – šventas Brunonas vyko ne pas prūsus, o į Lietuvą. Ne Kvedlinburgo analai klysta arba netyčia pamini Lietuvą, ne geografinis vidurkis vesdintinas, o klysta tie šaltiniai, kurie kalba, kad šv. Brunonas vyko pas prūsus. Kokie argumentai?

Lenkų mokslininkas J. Bieniakas pastebėjo, kad dar XIII a. lenkų šaltiniai painioja prūsus ir lietuvius. Tiesa, šis argumentas – alternatyvus. Juk lygiai taip pat juo galima argumentuoti, kad klaidingai šv. Brunono cikle yra paminėta ir Lietuva. Vienintelė nauja išvada iš šito argumento galima tik tokia – geografiniai vidurkiai tarp Lietuvos ir Prūsijos yra atmestini. Svarbiausias argumentas būtų toks. Kvedlinburgo analai mini Lietuvos ir Rusijos pasienį, o visi kiti šaltiniai – Rusijos ir Prūsijos. Bet juk toks geografinis reiškinys įmanomas tik Stalino galvoj! Prūsija su Rusija nesiribojo. Vadinas, geografiniu istoriniu požiūriu klysta ne Kvedlinburgo analai, o visi kiti šaltiniai.

Antras E. Gudavičiaus argumentas. Kaip minėta, Kvedlinburgo analų informacija turėjo ateiti iš saksų imperatorių dvaro. Tuo tarpu visi kiti šaltiniai yra susiformavę vienuolynų aplinkoje, t. y. gerokai mažiau informuotoje terpėje. Šv. Brunonas buvo imperatoriaus agentas. 1008 m. jis buvo Kijevo Rusioje. Lenkai ir jų vienuolynai galėjo žinoti tik apie prūsus (Didžiąjį ir Mažąjį Lenkijai mįslinga tuo metu tebebuvo net Mozūrija), o rusai turėjo žymiai geriau žinoti apie lietuvius, bet ne prūsus. Štai kodėl Brunonas Kijeve galėjo gauti informaciją, kuri po to galėjo patekti ir į imperatoriaus dvarą. Tai paaiškina Kvedlinburgo analų informuotumą, o kartu šitų žinių neatsitiktinį pobūdį. Todėl galima tikėti Kvedlinburgo analais, o ne kitais šaltiniais. Ir tai yra svarbus argumentas pagrįsti teiginiui, kad Brunonas vyko ne į Prūsiją, o į Lietuvą. Taigi kaip Kolumbas atrado Ameriką, taip šv. Brunonas atrado Lietuvą.

Prakalbinti šaltiniai

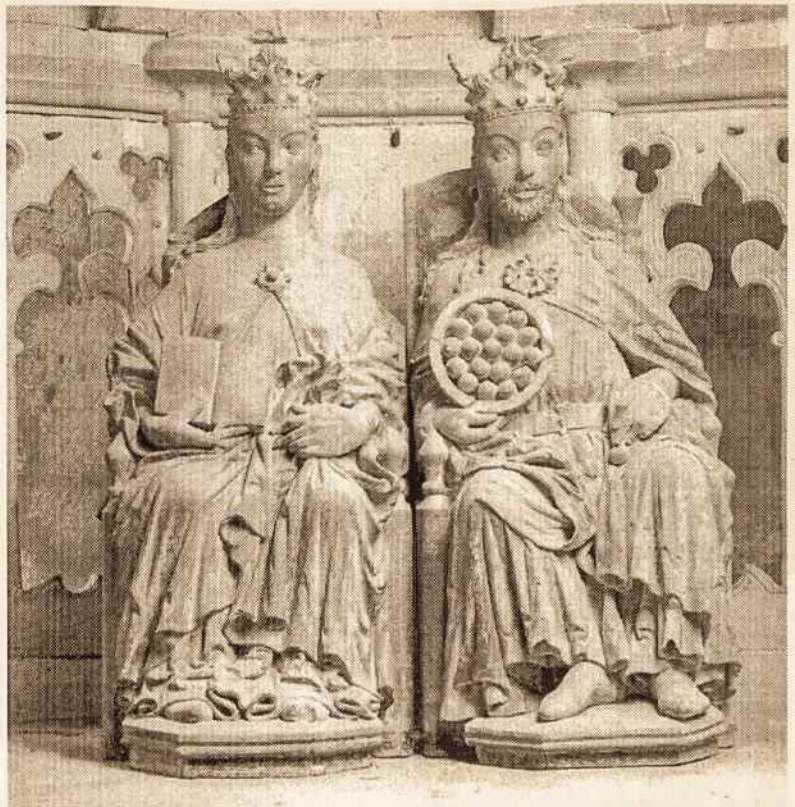
Jau minėtas J. Bieniakas suskirstė šaltinius (jie buvo žinomi nuo XIX a. vid. ir publikuoti vokiečių šaltinių rinkiniuose) apie šv. Brunono misiją ir mirtį į tris ciklus: saksų, bavarų ir italų. Jis taip pat pagrindė mintį, kad visos šios trys versijos atsirado nepriklausomai viena nuo kitos. Kaip tai įmanoma?

Vienas iš minėtų šaltinių autorius – Vipertas – mini, kad jis buvęs Brunono ekspedicijos dalyvis, tačiau nenužudytas, o tik apakintas ir paleistas. Mums šiuo atveju nesvarbu, ar tai buvo Vipertas (nes kai kas tuo netiki), ar Vipertas tik yra ką nors nusiklausęs. Yra aišku ir visiškai tikėtina, kad kai kas iš Brunono ekspedicijos turėjo likti gyvas ir taip atnešti žinių bent jau iki Lenkijos ir Vokietijos. Galėjo likti gyvi keli liudininkai ir skirtingai papasakoti, galėjo likti gyvas vienas (ir tas pats Vipertas), tačiau jo informacija skirtingose vietose nugirsta skirtingai. Kad ir kaip ten būtų, turime, kaip minėta tris versijas.

Saksų versija (jai, be Kvedlinburgo analų, priklauso Titmaro Merzeburgiško kronikos pasakojimas) yra naracinė, labiausiai paveikta lenkų valdovo dvaro informacijos, čia daugiausia geografinių žinių (bet tik Kvedlinburgo analuose, nes Titmaras taip pat kalba apie prūsus). Žinios tikslios, bet jų nedaug. Tik saksų versijos šaltiniai nurodo tikslias nužudymo datas, tiesa, skirtingas. Nors Titmaro kronika mini prūsus, tačiau ir jos betarpiškumą rodo, jog minimas Brunono tėvo pasakojimas.

Bavarų versija (tai jau minėtas Viperto apie 1020 metus parašytas pasakojimas, sutrumpintai pavadintas „Vyskupo Brunono pamokslavimo Prūsuoje istorija“. Versija – hageografinė. Lenkų poveikis čia mažiausiai tikėtinas. Pasakojimas dar išlaiko įvykio dalyvių betarpiškumą. Būtent iš Viperto sužinome, kad misionieriai, vos įžengę į prūsų žemę (prisiminkim Lietuvos-Prūsijos problemą!), iškart buvo sulaukyti ir nuvesti pas „karalių“. Būtent iš jo sužinome apie karalių Netimerą, apie tai, kad vyskupas sumetė į ugnį karaliaus stabus, apie tai, kad karalius įtikėjo Dievą ir su 300 vyrų priėmė krikštą.

Trečioji, itališkoji, versija – tai apie 1040 m. Petro Damiano parašytas „Švento Romualdo gyvenimas“. Versija plačiausia. Kaip ir bvariškoji, hageografinė. Tačiau jau neabejotinai perteikta lenkų vienuolių. Damiano kūrinys jau daug kur praradęs įvykio priežastingumą, prikaišiotas stebuklų. Tačiau yra akivaizdus faktų ryšys su Viperto

Otonas I ir jo žmona Edgita (XIII a., skulptūros Magdeburgo katedroje); 962 m. Romoje karūnavosi imperatoriaus karūna ir įkūrė Vokietijos, arba Šventosios Romos, imperiją, su kuria Lietuva susidurs ilgus amžius

pasakojimu. Dėl šio ryšio galima kalbėti apie abiejų versijų, o ypač Viperto, pasakojimo patikimumą. Bet išsamus Petro Damiano kūrinys svarbus ne tik tuo. Jis turi ir savarankišką vertę, nes paaiškina lakoniškus ir todėl mįslingus Viperto pasakymus, kaip karalius (rex) ir kunigaikštis (dux). Pastarasis pasirodo besąs pirmojo brolio ir todėl išaiškėja tipiška vokiška Viperto terminija, „karališkosios“ giminės narį pavadinant „kunigaikščiu“.

Trumpai apie šios versijos autorių. Visi esame girdėję posakį - „Filosofija yra teologijos tarnaitė“ (Philosophia est ancilla theologiae) ir žinome, kad taip manė viduramžių scholastai. Turbūt tik specialistai žino, kad ši tezė priklauso garsiam XI a. pirmosios pusės filosofui „antidialektikui“, minimam bene visose viduramžių filosofijos istorijose, žymiam bažnyčios reformatoriui Petriui Damianiui. Štai kokia filosofijos ir kultūros istorijos „žvaigždė“ pasirodo besanti plačiausio pasakojimo apie 1009 metų Lietuvą autoriumi.

Netimero krikštas

Tai kas gi įvyko 1009 metų vasarį ar kovą? Apibendrinkime E. Gudavičiaus išanalizuotą šaltinių informaciją.

Į Lietuvą atvyksta misionierius Brunonas su 18 palydovų. Misijai peržengus sieną, ji suimama ir pristatoma karaliui Netimerui. Brunonas sėkmingai vykdo savo priedermę ir įtikina karalių krikštytis. Tiek pagal Vipertą, tiek pagal Damianį, Netimeras įtikėjo, jog įvyko stebuklas – Brunonas

Čia buvo parašyti Kvedlinburgo analai, kuriuose pirmą kartą paminima Lietuva
Arūno Baltėno nuotr.

nesudegė lauže. Tik pasak Viperto, Brunonas į ugnį buvo įmestas supykusio Netimero (kam Brunonas sumetęs į laužą stabus), o pasak Damiano, Netimeras išakęs Brunonui pereiti tarp dviejų laužų (tarsi siekdamas išbandyti Brunono propaguojamo dievo galią).

Įrodinėti, kad stebuklo nebūta, lygiai taip pat keblu, kaip ir įrodinėti, jog jis buvo. Argi įmanoma empiriniais argumentais remti metafizinius dalykus? Pagal Damianį, Netimero įtikėjimo būta tokio gilaus, jog jis norėjęs mesti valdžią ir sekti paskui Brunoną. Tai būtų lyg ir stebuklo versijos argumentas. Antra vertus, tas pats šaltinis sako, jog Netimeras niekur neišėjo. Taigi sunku pasakyti, kiek šis stebuklas gali būti vienuolių fantazijos dalykas. Bet kuriuo atveju laužo motyvo pasikartojimas nepriklausančiuose vienas nuo kito Viperto ir Damiano pasakojimuose rodytų, kad kažkas tikrai buvo. Bet tas kažkas, pagal E. Gudavičių – tai surežisuotas iliuzionistinis spektaklis. Iš tikro, kodėl Netimeras netrukdo Brunonui sumesti į ugnį savo stabus? O pats reikalavimas pereiti tarp dviejų laužų? O Brunono „žygdarbis“ palydovams giedant psalmes? Visa tai tikrai primena spektaklį, sukurtą genties „žiūrovams“. Kad ir kaip ten būtų, atrodo, jog Netimeras iš karto buvo suinteresuotas krikštu, o jam pačiam stebuklo gal ir nereikėjo.

Taigi stabai sudega, naujasis Dievas triumfuoja. Netimeras juo patiki ir kartu su 300 vyrų apsikrikštija. Brunonui išvykus, Netimeras už bedievystę nužudo brolių. Brunonas nuvyksta pas kitą karaliaus brolių, jau minėtą kunigaikštį, reziduojantį kažkur kitur. Mums žinomi šaltiniai šio vardo nemini, tačiau kai kur istoriografijoje teigiama jį buvus Zebedes. Sunku patikėti, kad tai istorikų išmislas. Tolesnė šaltinių paieška tampa dar aktualesnė. Gal Zebedes – tai Zebedys? Kaip ten bebūtų, jis nukerta galvą Brunonui ir įmeta į Alstros upę (upės pavadinimas jau iš vėlyvo, tačiau gana patikimo šaltinio). Nužudoma ir 18 Brunono palydovų.

Šiandien vėl prabilta apie Lietuvos krikšto datą, 1387 metų data netinkanti. Reikia krikšto datą paankstinti, prisimenant Mindaugo krikštą. Tai gal ją paankstinkime iki 1009-ųjų? Tačiau jau Zenonas

Ivinskis plačiai argumentavo mintį, kodėl Lietuvos krikštu laikytini ne 1251-ieji, bet 1387-ieji. Juk Mindaugo krikštas nebuvo tęsiamas, ir reikia kalbėti apie šimtmečio pauzę. Neigijo tęsinio ir Netimero krikštas. Tačiau Netimero krikštas negali būti lyginamas su Mindaugo krikštu ne tik dėl to. Atėjo laikas pasiaiškinti, kokia ta 1009 m. lietuvių visuomenė.

Ką „valdė“ Netimeras: gentį ar valstybę?

Lietuvos teritorija jau aiškiai apibrėžta ir saugoma – juk Brunonas suimamas, vos tik peržengia „ribą“ . 300 vyrų kariauna jau akivaizdžiai per didelę genčiai. Genties vado valdžia jau paveldima (juk Netimeras žada perleisti valdžią sūniui). Lietuviai turi stabų (kiek dėl jų egzistavimo visai neseniai ginčytasi!). Matyt, egzistuoja ir dievų panteonas, ir genties vado kontroliuojama šventykla – juk kalbama apie „karaliaus stabus“ . Kas gi visa tai? Tai aiškus žingsnis į valstybingumą. Lietuva jau ne gentis, tačiau dar ir ne valstybė. E. Gudavičiaus manymu, 300 vyrų kariaunos per maža kalbant apie valstybę. Algirdas, net ir nebūdamas didysis kunigaikštis, vedasi 800 vyrų kariauną. E. Gudavičiaus manymu, tik tūkstančio kariauninkų būrys leistų kalbėti apie valstybę. Tačiau ir jis pats pripažįsta, kad kiekybiniai kriterijai nėra svarbiausias dalykas. Reikalingi kokybiniai kriterijai. Iš šaltinių matyti, kad Netimeras savo valia įvesti krikšto negali, reikalingas surežisuotas spektaklis jam pagrįsti. Vadinasi, Netimeras tebėra priklausomas nuo savo kariaunos. O jeigu taip, tai Netimeras tebe laikytinas labiau genties vadu, o ne valstybės valdovu. Štai kodėl Netimero krikštas ir nelygintinas su valstybės valdovo Mindaugo krikštu. Taigi Lietuva – tarp genties ir valstybės. Kas tai? „Pusvalstybė“ ? Suraskime terminą. Bet kuriuo atveju aišku, jog Lietuva buvo išėjusi iš genties stichijos laikų, kad ji stovi ant barbarybės ir civilizacijos slenksčio, o jos vadas orientuojasi, kas yra Europa, ir žino, ko yra vertas krikštas. Todėl galima kalbėti, kad Lietuva 1009 metais jau yra tapusi Lietuva. Tai leidžia sakyti, kad šv. Brunonas ne atsitiktinai, o sąmoningai turėjo vykdyti į Lietuvą. Galima teigti, kad 1009 metai - Lietuvos tapimo, jos istorijos data.

Netimero „valstybės“ likimas

E. Gudavičius yra daug rašęs apie Mindaugo valstybę ir tvirtai nuginčijęs visus bandymus ankstinti Lietuvos valstybės atsiradimą. Iš jo darbų puikiai matosi, kad, pavyzdžiui, 1219 m. Lietuvos valstybės dar nėra. Vadinasi, Lietuva XIII a. kūrė valstybę iš naujo. Kur dingio Netimero tradicijos? Kodėl nėra jokios užuominos apie jį?

1040 ar 1044 metais (o gal buvo ir du žygiai) į Lietuvą žygiavo Kijevo valdovas Jaroslavas Išmintingasis. Iš autentiškų šaltinių sunku nustatyti šio žygio rezultatus. Tačiau yra aišku, kad XII a. pr. Lietuva Rusiai mokėjo duoklę. Didžiausia tikimybė, kad šį jungą Lietuvai užkrovė Jaroslavas. Netimeras ar jo ipėdinis bando priešintis invazijai, bet su visa kariauna pralaimi mūšį ir žūsta. Argi galima kitaip įsivaizduoti pavergimą?

Pirmajame Lietuvos istorijos fakte tarsi užkoduotas visas tolesnis Lietuvos likimas. Bandome stotis ant kojų ir kartkartėmis esame pargriaunami. Pasirodo, kad mūsų didieji kaimynai tai darė pakaitom – rusai, vokiečiai, vėl rusai. Iš tikrųjų Lietuva – kraštas, kuriame be galo pavojinga gyventi mažai tautai. Mindaugo krikštas teikė vilčių, kad Lietuva, paskutinė išokanti į Europos „traukinį“, suspės įveikti atsilikimą nuo krikščioniškosios Vidurio Europos. Jei šios viltys būtų išsipildžiusios, vėliau taip aštriai nebūtų iškilusi lenkų civilizacijos poveikio ir polonizacijos problema. Natūralu, kad dar palankesnes galimybes Lietuva būtų turėjusi, jeigu ji būtų apsikrikštijusi 1009 metais ir galėjusi kurti valstybę. Juk visa tai ji būtų padariusi beveik sinchroniškai su Vidurio ir Šiaurės Europos tautomis, kurios valstybes kūrė ir krikštijosi IX-X a. Vakarų Europoje, kur krikščionybė buvo keletą šimtmečių, klestėjo vienuolynų kultūra, buvo perrašinėjamos knygos, kuriami tautiniai epai, plėtėsi mokyklos, susiformavo pirmasis ryškus viduramžių architektūros stilius – romanika, atsirado pirmieji universitetai. Kada tai pasieks ne tik Lietuva, bet ir visa Vidurio Europa!? Tačiau lig šiol ne tik kad buvo sunku paaiškinti, o kartu ir skaudu, kodėl mes tolokai net nuo Vidurio Europos, jei net valstybę kūrėme keliais šimtmečiais vėliau nei vengrai ar lenkai.

E. Gudavičius neretai mūsų visuomenėje kaltinamas tuo, kad nelabai myli mūsų istoriją, netgi ją juodina. Betgi viskas besą priešingai. Lietuvos „mylėtojai“ dažnai pučia tik kitiems ir sau rūką į akis, o E. Gudavičius savo atradimu pastato Lietuvą tarp Vidurio Europos tautų,

nenusižengdamas istorinei tiesai ir sunkioms šios tiesos paieškoms.

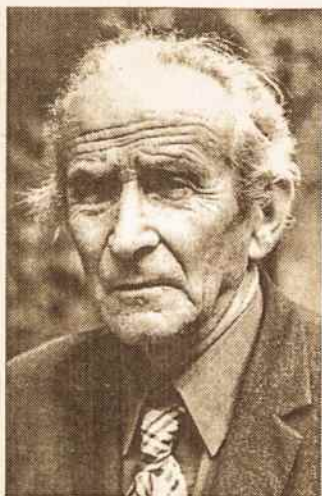
Ar lauksime Lietuvos tūkstantmečio?

1009 metais buvo užkoduotas Lietuvos likimas. Kilome, kritome dažniausiai ne savo noru ir vėl kilome. Ir štai stovime ant savo tūkstantmečio slenksčio. Juk iki jo liko tiek nedaug – tik dešimtmetis. Ką galime per tą nedidelį laiko tarpą padaryti, kad šią datą sutiktume kaip tikra tūkstantmetė tauta?

Man regis, kad Lietuva tūkstantmetį turi pasitikti su solidžia istorine savimone. Ir ne tiek besidairanti į praeitį, bet žvelgianti į ateitį. Su supratimu, kad istorija turi tarnauti ne tautinių spektaklių, mitų ir šūkių: „Kokie mes seni, dideli, gražūs ir dori“ kūrimui, o turi analizuoti praeities problemas ir jų ištakas. Istorija turi padėti suvokti, kas esame, kad realiai galėtume kurti tai, kuo norime tapti. Kad žinotume, ką norime pasiimti iš svetur, ir kad žinotume, kaip susikurti savo Dangų. Bet tam reikia tikro istorijos mokslo. Tam reikia solidžių istorijos veikalų. Todėl reikia leisti ir fundamentalius istorijos šaltinius (kad bent jau 2009 m. turėtume šaltinių rinkinį, kuriame rastų vietą ir 1009 metus minintieji).

MEDININKAI

Karolis MEKAS

Archeologas
Karolis Mekas
Mečislavo Sakalausko nuotr.

Archeologas Karolis Mekas (1906-1992) atvertė naują reikšmingą puslapį Medininkų pilies tyrinėjimo istorijoje. 1961 m. pradėjęs archeologinius tyrimus, K. Mekas surado donžono pirmojo aukšto durų angą, šviesolangius, nustatė pilies sienose buvus apie 280 šaudymo angų ir kt. Kadangi K. Meko atradimais vėliau rėmėsi kiti pilies tyrėjai, pateikiame periodinėje spaudoje surastą jo paties straipsnį apie Medininkų pilį.

Kada Lietuvoje prasidėjo mūrinė statyba? Kurios paskirties buvo pirmieji pastatai? Kaip jie būdavo įrengiami, puošiami ir t.t.? Į panašius klausimus padeda atsakyti išlikę Medininkų pilies griuvėsiai, esantys pusiaukelėje tarp Vilniaus ir Ašmenos.

Dabar Medininkai – mažas paplentės kaimelis, o XIV-XVII a. čia buvo miestas, turėjęs gatves, turgavietę, rotušę ir didžiulę mūrinę pilį. Šios pilies neblogai išsilaikę griuvėsiai supažindina mus su Lietuvos fortifikacinių įrenginių bei mūrinės statybos raida. Apie tai naujų duomenų gauta tyrinėjant bei konservuojant pilies liekanas. Šiuos darbus atliko Spec. mokslinė restauracinė gamybinė dirbtuvė.

Medininkai atsirado prie vieno seniausių ir didžiausių Lietuvoje prekybos ir žygio traktų, kuriuo lietuviai susisiekdavo su rusų žemėmis. Jo pakelėse dažnai sutinkami pilkapynai, piliakalniai bei senųjų gyvenviečių pėdsakai liudija, kad šio trakto praeitis siekia pirmąjį po K. tūkstantmetį. Senasis traktas iš Vilniaus į rytus buvo daug kartų tiesintas, kol 1917 m. virto plentu, o tarybiniais laikais – asfaltuotu keliu.

Rašytinių šaltinių žinios apie Medininkų praeitį yra negausios ir gana vėlyvos. Pirmoji patikima žinia apie šiuos, bet ne Žemaičių Medininkus (Varnius), skelbia, kad 1385 m. kryžiuočiai puolė Ašmenos apylinkes ir bandė

apgulti Medininkų pilį. Metraštis teigia, kad tai buvęs pirmas kryžiuočių žygis į šias apylinkes. 1392 m. buvo pulta „Medininkų žemė“ – Medininkų piliai, kaip centrui, priklausiusios apylinkės. Pilis šioje žinutėje neminama, ji, matyt, net nebandyta tuo kartu pulti. 1402 m. kryžiuočiai, naikindami Medininkų apylinkes, buvo padegę Medininkų pilį. Taigi, dviejose žinutėse minima Medininkų pilis, bet nenurodoma, kokia ji buvo – medinė ar mūrinė.

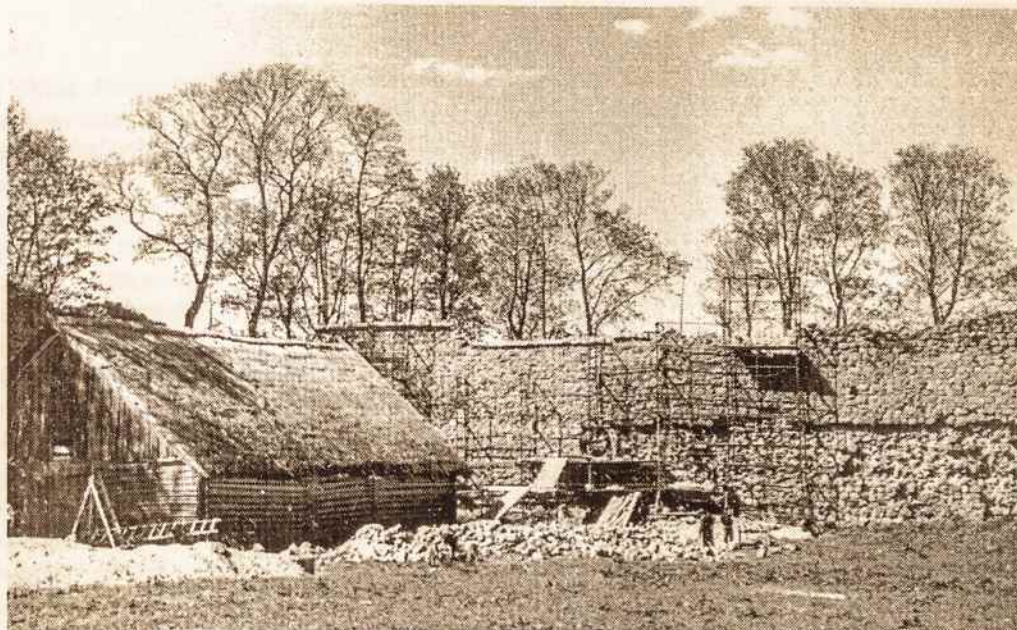
Pirmojo Novgorodo metraščio papildyme, vadinamame rusų miestų sąrašė (XIV a. pabaiga bei XV a. pradžia), tarp dvylikos didžiųjų Lietuvos miestų minimi ir Medininkai. Sąrašė pažymėta: „Medniki – kamen“, t.y. pilis mūrinė. Kadangi Medininkuose ir jų apylinkėje medinės su žemių pylimais pilies pėdsakų neaptinkama, tai neabejotina, kad dabar stūksantieji griuvėsiai yra tos pačios pilies, apie kurią kalbama 1385 ir 1402 m. metraščiuose ir rusų miestų sąrašė.

Matyt, ši pilis egzistavo iki XV a. pabaigos. 1517 m. didžiuoju traktu iš Maskvos pro Medininkus į Vilnių važiuavęs pasiuntinys Herberšteinas pilį matė apleistą, negyvenamą. Tyrimai parodė, kad XV a. pabaigoje ar XVI a. pradžioje gaisras sunaikino pilies kieme buvusius medinius pastatus ir kiemo sienų medines konstrukcijas, šaulių galeriją ir kita. Apie XIV a. vidurį į apleistos pilies kiemą buvo perkelti Medininkų dvaro sodybos pastatai, kurie čia išstovėjo iki XX a. pradžios. Dvaro valdytojai per tą laikotarpį šiek tiek rūpinosi pilies mūrų priežiūra, todėl griuvėsiuose išliko sunykusių detalių bei konstrukcijų, iš kurių galima atsekti buvusią pilies visumą, net išskaityti tai, ko apie šią pilį nerandame metraščiuose.

Lietuvos pirmosios nepriklausomybės laikais Medininkus kai kas laikė viena ankstyvesniųjų, kiti XV–XVI a. pilimi. Pastaroji nuomonė yra klaidinga.

Medininkų pilies lankytoją stebina didingas pagrindinis įtvirtinimas – keturios akmeninės kiemo sienos, kurios savo laiku buvo 14 – 15 m aukščio. Jų griuvėsiai dar tebesiekia 8 – 12 m aukščio. Bendras sienų ilgis 568 m. Palei žemę jos yra 1,8–1,9 m storumo, viršūnėje – 1,4 – 1,6 m. Jos juosia apie 1,85 ha kiemą. Tai viena didžiausių Lietuvos mūrinių pilių. Daugelyje vietų sienų paviršius dėl ypatingai geros kalkių skiedinio kokybės ir galbūt dėl mums nežinomų priemonių išliko kone visai sveikas. Sienos jau vien dėl savo storumo ir aukštumo sudarė patikimą pasyvią pilies kiemo apsaugą. Be to, jos buvo pritaikytos ir svarbiausiam reikalui – aktyviai gynybai. Sienų viršūnėje, 13 – 14 m aukštyje, juodavo šaudymo angos. Ties jomis iš kiemo pusės visais pasieniais buvo nutiestas medinis tiltas – šaulių galerija, iš kurios per šaudymo angas strėlėmis buvo galima apšaudyti priešą. Gynėjai į galeriją patekdavo per bokštus ir pasieniais pristatytus medinius laiptus. Nors šaudymo angų sienose neišliko, tačiau jų skaičių, formą

Pilies viduje 1965 m.
dar stovėjo pastatas
šiaudiniu stogu
Mečislovo Sakalausko
nuotr.

ir išdėstymą galima atsekti iš visai panašios to paties laikotarpio Lydos pilies. Iš jų panašumo sprendžiama, kad Medininkų pilies kiemo sienose būta apie 280 tokių angų. Sienų viršūnėje, maždaug 2 m tarpais išdėstytos, šaudymo angos baltame sienų fone iš tolo atrodė lyg geometrinio rašto pynė. Šiaurinės ir rytinės sienos išorinėje pusėje turi po vieną išilginę 1,3 – 2,7 m pločio plytų apdailos juostą. Tačiau šios abi juostos darytos ne dekoratyviniais, bet konstruktyviniais sumetimais. Plytos jose rištos priešgotikiniu, vadinamuoju baltišku (vendiniu) plytų rišimo būdu: eilėn dėta dvi plytos išilgai, trečioji galu. Lietuvoje Medininkų pilis yra vienintelė, kurioje šis plytų rišimo būdas išliko. Iš kiemo pusės visos sienos krautos vien akmenimis ir kalkių skiediniu nuglaistytos. Kai sienos buvo dar naujos, žalio miško fone jos atrodė labai baltos.

Medininkų pilies kiemo sienų aukštis ir storis yra būdingi pilims, statytoms laikotarpyje, kai dar nebuvo žinomas paraku šaunamas ginklas, nebuvo išsivysčiusi ir mūrinių sienų griovimo technika, kai kuo aukščiau stovinčio kario padėtis dar buvo žymiai pranašesnė už žemai stovinčio. Apie XIV a. vidurį, atsiradus įvairaus tipo sienodaužiams, naujai statomų pilių sienos pradėdamos storinti, jų storis pasiekia 3 – 3,5 m, o vėliau, atsiradus paraku šaunamiems ginklams, mažėja sienų aukštis, kol apie XVIII a. pabaigą antžeminės sienos visai išnyksta, visi įtvirtinimai pradėdami daryti po žeme. Tačiau svarbiausias pilies bruožas yra tas, kad pilis taikyta tik frontalinei gynybai: sienų kampuose ir ties viduriu nėra specialiai flankavimui statytų išsikišusių bokštų, iš kurių galima būtų naikinti prie sienų priartėjusį priešą. Tai rodo, kad pilis statyta tada, kai pilių puolimo priemonės dar buvo žemo lygio ir flankinė gynyba nebuvo reikalinga.

Iki šiol buvo žinomi trys pilies bokštai. Pastaruoju metu laiku griuvėsiuose aptikti dar vieno bokšto pėdsakai. Dabar tikrai nustatyta, kad pilis turėjo keturis bokštus. Didžiausias jų buvo šiaurės rytų kampe. Jis turėjo penkis

aukštus. Su stogu, kuris buvo dengtas čerpėmis, jo būta apie 30 m aukščio, 15 m ilgio, 14 m pločio. Išlikusi šio bokšto sienų dalis dar siekia apie 23 m aukščio. Jo sienos ties pirmuoju aukštu yra 2,9 – 3 m storio, aukščiau – 2,4 – 2,6 m. Tai ne tik didžiausias, bet ir įdomiausias savo konstrukcijomis ir vidaus įrengimu sudėtingiausias bokštas. Iš jo įrengimo galima spręsti, kad statytojai šį bokštą laikė svarbiausia pilies dalimi. Iš perdangų pėdsakų matyti, kad pirmieji keturi bokšto aukštai buvo perdengti kryžminėmis medinėmis sijomis, penktasis turėjo puošnų, plytomis skliaustą nerviūrinį skliautą.

Šiame bokšte būta saugių, visoje pilyje puošniausių patalpų, skirtų srities, o gal ir krašto aukščiausią valdžią turinčiam feodalui-kunigaikščiui gyventi. Gyvenamųjų patalpų dideliais langais būta penktajame, ketvirtajame ir trečiajame aukštuose. Pirmajame aukšte, turėjusiame siaurus šviesolanguis, buvo rūšys bei sandėlis.

Be gyvenamosios paskirties, bokštas turėjo ir gynybinę reikšmę. Didžioji bokšto korpuso dalis iškišta šiaurinės kiemo sienos išorėn, kad iš jo būtų galima ginti šalia bokšto esančius aukštutinius vartus ir tiltą per apsauginį griovį. Šiauriniame bokšte išliko ir dalis laiptų. Būdinga, kad laiptai iš pirmojo aukšto į penktąjį buvo įrengti sienų viduje išmūrytuose laiptų narveliuose. Tai rodo, kad tuo metu dar nevengota silpninti bokšto sienų ties pirmuoju ir antruoju aukštais. Pažymėtina, kad į šaulių galeriją, buvusią ties trečiuoju aukštu rytinėje kiemo sienoje, buvo galima patekti tik iš viršaus, iš ketvirtojo aukšto leidžiantis žemyn atskiru laiptų narveliu. Taigi, laiptų sistema taikyta ne kariams, ne gynybai. Laiptų narveliams apšviesti, jų išorinėse sienose išmūryti siauri šviesolanguai, pro kuriuos taip pat buvo galima stebėti aplinką ir šaudyti.

K.Mekas atkasė laiptus į antrąjį donžono aukštą

Alberto Kerelio nuotr.

Labai galimas daiktas, kad šiaurinis bokštas, kaip aukščiausias visos pilies pastatas, buvo naudojamas apylinkėms stebėti, o užpuolimo metu iš jo vadovauta visos pilies gynybai.

Šiaurinis bokštas turi visą eilę bergfrido tipo bokštams būdingų požymių: gyvenamosios patalpos viršutiniuose bokšto aukštuose, laiptų narveliai sienose, mūrinis skliautas penktajame aukšte, šio aukšto skliautui naudotos seniausio profiliavimo nerviūrinės plytos, baltiškas plytų rišimas sienų apdailoje, sienų storis ir kt. Tiek daug panašybių viename objekte, suprantama, negalėjo susitelkti atsitiktinai. Visa tai rodo, kad, statant Madininkų pilį, dar buvo gyvos bergfrido tipo bokštų statymo tradicijos. Bergfrido bokštai paprastai būdavo statomi grioviais, pylimais ir medinėmis tvoromis sustiprintų pilių kieme. Šio tipo bokštai X – XII a. plačiai buvo paplitę Vakarų Europoje, XIII a. pradžioje Livonijos ordinas juos statė užgroboje Latvijoje, apie XIII a. vidurį tokių bokštų statyta Volynės srityje Kameneč-Litovske, Bielovinoje, Stolpuose. Rašytiniai šaltiniai bergfrido bokštą mini buvus Gardine. Šia proga prisimintina rusų miestų sąrašė minima Senujų Trakų mūrinė pilis. Kad čia būta mūrinės pilies – neabejojame, tačiau Senuosiuose Trakuose esančiame piliakalnyje

mūrinių kiemo sienų pėdsakų nepastebime. Todėl galima manyti, kad ir čia būta bergfrido tipo bokšto, kurio pėdsakai, statant vienuolyną, arba visai sunaikinti, arba užstatyti. Apie XIII a. pradžią iš jų išsivystė tokie būdingi bokštai, kokį šiuo atveju matome Medininkų pilyje. Pažymėtina, kad Lietuvoje šio tipo gyvenamieji bokštai yra seniausios žinomos mūrinės patalpos, skirtos žmonėms gyventi. Medininkų pilies gyvenamasis bokštas, nors jo tik vienas kampas teišliko, priklauso prie geriausiai išsilaikiusių šios rūšies bokštų.

Antras pagal dydį šios pilies bokštas, einantis ties pietinės kiemo sienos viduriu, buvo skirtas vien gynybai. Visas jo 9 m ilgio, 8,5 m pločio korpusas stovi pietinės kiemo sienos išorėje. Bokšto pirmojo aukšto sienos tik prišlietos prie kiemo sienų, bet su jomis nesujungtos. Antrojo aukšto sienos jau sujungtos su kiemo sienomis. Tai rodo, kad, pradėdant statyti šią pilį, pietinis bokštas dar nebuvo numatytas statyti. Tik tada, kai kiemo sienų mūrėjimo darbai buvo įpusėti, statytojai sugalvojo pietinėje sienoje įrengti aukštutinius vartus ir jų apsaugai pastatyti šį bokštą. Tai vienintelis žinomas šios pilies pirminio plano pakeitimas, padarytas pilies statymo metu. ir šis bokštas skirtas ne kiemo sienų išorinei pusei flankuoti, bet šalia bokšto įrengtiems vartams ir į juos vedančiam tiltui ginti. Bokštas turėjo ne daugiau kaip keturis medinėmis sijomis perdengtus aukštus, kuriuos vienas su kitu jungė patalpos viduje buvę mediniai laiptai. Pirmajame aukšte išliko iš kiemo į bokštą vedanti durų anga, perdengta apvalia akmenimis krauta arka, ir trys šviesoangiai.

Medininkų pilies statymo metu buvusį kovos technikos lygį rodo ir ketveri pilies vartai.

Rytinėje kiemo sienoje išliko 2,5 m pločio ir 2,9 m aukščio smailiaarkė žemutinių vartų anga ir dalis bokšto. Visas jo korpusas kieme. Taigi, statytojai ir šio bokšto nepritaikė kiemo sienoms flankuoti. Visi šio vartų bokšto įrengimai buvo susiję tik su vartų funkcionavimu ir jų apsauga. Jo būta ne daugiau kaip tirijų aukštų. Galima manyti, kad smailiaarkė vartų anga buvo uždaroma pačiame bokšte pakeliamu ir nuleidžiamu mediniu skydu. Pirmajame aukšte buvo praėjimas į pilies kiemą, viršutiniuose aukštuose – įrengimai vartų skydui pakelti ir nuleisti. Viršutinių aukštų perdangos buvo pritaikytos pro vartus į bokštą įsiveržusiam priešui naikinti.

Antrieji žemutiniai vartai buvo ties vakarinės sienos viduriu, dabartinėje keliavietėje į pilies kiemą. Jų liekanas dengia griuvenos. Jie buvo visai panašūs į pirmuosius, tokio pat didumo, turėjo bokštą, į juos taip pat buvo patenkama tiltu per griovį.

Senas tradicijas turėjo šios pilies aukštutiniai vartai, įrengti šiaurinėje ir pietinėje sienose. Jų angos, kaip ir bergfrido tipo bokštuose, išmūrytos aukštai sienose (apie 5 m aukščiau kiemo paviršiaus), kad priešas pro jas negalėtų patekti į pilį. Juos gynė greta stovėję bokštai. Iš lauko ir kiemo į šiuos vartus

būdavo patenkama mediniais tiltais. Pavartės akmenyse tebėra iškalti bėgūnams ir pakeliamo tilto ašiai guoliai. Jie rodo, kad iš kiemo pusės aukštutinių vartų angos buvo uždarnos dvipusėmis ant bėgūnų varstomomis durimis, o iš lauko pusės uždengiamos išorinio tilto pakeliamąja dalimi. Per šimtmečius trukusį pilies egzistavimo laikotarpį bėgūnų ir ašies guoliai mažai išsidėvėjo, matyt, retai buvo naudojami. Kasdieniniams reikalams naudotasi vakarinėje sienoje esančiais žemutiniais vartais. Rytiniai vartai dar pilies egzistavimo metu buvo užmūryti ir iš lauko pusės užversti pylimo žemėmis.

Neįtikėtina, kad 1,85 ha ploto turinčiam pilies kiemui ramiu laiku būtų buvę reikalingi net ketveri vartai. Jie taikyti ne ramiam laikotarpiui, bet užpuolimo atvejui. Nors užpuolimo metu didesni jų skaičių ir sunkiau ginti, bet užtat įgula gali pro mažiausiai prieš saugomus vartus iš pilies išsiveržti. Apie XIV a. vidurį ir vėliau statytose pilyse aiškiai vengta daug vartų statyti.

Prie pilies įtvirtinimų priklauso ir daug darbo pareikalavę apsauginiai grioviai bei pylimai. Jie kasti ir supilti jau pastačius sienas bei bokštus. Apie 20 m pločio ir 3 – 8 m gylio griovys pilį juosė iš visų pusių. Antras griovys, matyt, vėliau pradėtas kasti, liko nebaigtas. Jis juosia vakarinę ir dalį pietinės sienos. Galimas daiktas, kad pylime tarp abiejų griovių statytojai buvo numatę įrengti papildomą įtvirtinimą – smailių statinių tvorą. Pažymėtina, kad šios pilies, kaip ir visų kitų pilių, apsauginiai grioviai iš tikrųjų kasti ne tam, kad būtų prileisti vandens, bet kad jų staigūs ir aukšti šlaitai apsunkintų priešui priėjimą prie pilies sienų ir palengvintų pilies gynybą. Kasant griovius ir supilant pylimus, iš viso Medininkų pilyje atlikta apie 65 000 m³ žemės darbų. Galma įsivaizduoti, kad, prieš pradėdant statyti pilį, didelių būta ir pasiruošimo darbų. Kažkur Medininkų apylinkėse buvo pastatyta keletas plytinių ir kalkinių, jose iš anksto buvo degamos plytos ir kalkės, kitur – ruošiama miško medžiaga. Daugiausia piliai statyti sunaudota lauko akmenų. Iš viso pilies statybai sunaudota apie 25,000 m³ akmenų, skiedinio ir plytų.

Kiemo ir bokštų sienos iš šonų krautos stambiais akmenimis, tarpas užpildytas kalkių skiediniu ir mažesnių akmenų mišiniu, vadinamuoju butu. Matyt, kad skiedinys greičiau sukietėtų arba kad jis būtų patvaresnis, statytojai buto masę nuolatos perdengdavo specialiai daužytų plytų laužo sluoksneliais. Didžiųjų apdailos akmenų tarpai sienos paviršiuje kruopščiai išlyginti smulkia akmens skalda ir nuglaistyti kalkių skiediniu. Sienų kampai, angų šonai, perdangos, tarpuangiai, skliautai ir sienų išorinės juostos krauti plytomis. Kraunant sienų pamatus, į kalkių skiedinį dėta molio ir maltų plytų priemaiša. Ten, kur įžemis klampus, sienų pamatai praplėsti iki 4 m pločio.

Visas statybines medžiagas surinko, pagamino,

suvežė, remiantis sena papročio teise, artimų ir tolimų apylinkių gyventojai. Jie talkino ir visuose statybos darbuose. Mūrinės pilis XIII – XV a. statydino Lietuvos didysis kunigaikštis. Tiek paruošiamųjų, tiek tiesioginių pilies statymo darbų vyriausias organizatorius ir vykdytojas buvo tada dar retas specialistas – meistras-mūrininkas, kuris kartu buvo ir pilies architektas bei inžinierius-fortifikatorius. Kuo daugiau Medininkuose išsiūrime į jo darbą, tuo labiau įsitikiname, kad tai buvo patyrusio, nebe pirmą pilį statančio meistro.

Medininkų pilis aiškiai skiriasi nuo kai kurių kitų Lietuvos feodalinėje valstybėje statytų mūrinių pilių – nuo Vilniaus Gedimino kalno, Trakų salos, Trakų pusiasalio, po 1362 m. sugriovimo atstatytosios Kauno, senosios Gardino, nebaigtos statyti Liškiaivos pilių. Šios pilys ne tik kiemo sienų kampuose, bet dažnai ir ties sienos viduriu turėjo flankavimui pritaikytus bokštus. Jie taip išdėstyti, kad būtų galima flankuoti visų sienų išorinę pusę. Be to, jų mūruose naudota daugiau plytų, sienų apdailoje plytos rištos ne baltišku, bet jį pakeitusiu gotiniu rišimo būdu; daugumos jų sienos storesnės – apie 3 – 3,5 m storio. Didesniųjų administracinių centrų pilyse – Vilniaus Gedimino kalno, Trakų salos, Gardino senojoje pilyje – vietoje gyvenamųjų bokštų buvo puošnūs gotikiniai gyvenamieji rūmai. Nuo Medininkų pilies jos skiriasi tuo, kad buvo taikytos naujoviškesnei kovos ir mūrinių sienų griovimo technikai ir statytos žymiai vėliau.

Medininkų pilis Lietuvoje ne vienintelė, taikyta frontalinei gynybai, senajai kovos technikai. Panaši į ją buvo apie XIII a. pabaigą statytoji, 1362 m. sugriautoji Kauno pilis. Jos kiemą juosė dvi lygiagrečiai ėjusios, ta pačia technika krautos mūrinės sienos, sudarydamos kiemą ir priešpilius. Kuo daugiau fragmentų atkasama, tuo labiau įsitikinama, kad prie šios grupės priskirtina pirmojo statymo Vilniaus žemutinė pilis. Jos pėdsakus dengia per kelis kartus restauruotų bokštų ir kiemo sienų liekanos. Yra pagrindo manyti, kad kuriame nors šios pilies kiemo kampe būta būdingo gyvenamojo bokšto. Pro žemės paviršiuje matomais Trakų pusiasalio pilies mūrais pastaruojau laiku aptikti sena technika krauti stambaus, matyt, gyvenamojo bokšto pamatai. XIV a. šie pamatai užstatyti kitai paskirčiai taikytu mažesniu bokštu. Daugiausia į Medininkų pilį yra panašios kaimyninės Krėvos ir Lydos pilys Baltarusijoje. Pirmoji yra apie 50 km į rytus nuo Medininkų, antroji – apie 80 km į pietvakarius. Visų trijų mūras krautas tuo pačiu būdu, visų kiemo kampuose būta po vieną

IŠ S.MIKULIONIO DIENORAŠČIO

gyvenamąjį bokštą, visos turi aukštutinius ir žemutinius vartus, visų kiemo sienų išorėje yra išilginės plytų apdailos juostos, kuriose plytos rištos baltišku būdu; tos pačios yra langų ir vartų angų formos, net plytos toko pat didumo. Didelis šių trijų pilių panašumas ne tik neleidžia abejoti, kad jos yra to paties laikotarpio, bet ir verčia manyti jas esant statytas to paties meistro-mūrininko, kurio nei vardo, nei pavardės nežinome. Seniausia jų laikytina Krėvos pilis, paskiausia – Medininkų.

Lietuvoje yra eilė mūrinių pilių, kurios tiek sunykusios, kad be didesnių tyrimų neįmanoma nustatyti, kuriai gynybinei grupei jos priskirtinos. Tačiau iš tų, kurios suminėtos, galima spręsti, kad mūrinė statyba, prasidėjusi XIII a. pavieniais bergfrido tipo bokštais, vėliausiai to paties šimtmečio antroje pusėje išsivystė į intensyvų frontalinę gynybai taikytą pilių statymą, o vėliausiai nuo XIV a. vidurio palaipsniui pradėdamos statyti flankinei gynybai taikytos pilys. Medininkų pilies statymo data ieškotina XIII a. pabaigoje – XIV a. pradžioje.

Pažymėtina, kad lietuviai, skirtingai nuo visų savo kaimynų, mūrinę statybą pradėjo ne bažnyčiomis, bet mūrinėmis pilimis. Jas statyti skatino ne tiek vietinių feodalų tarpusavio kovos, kiek išoriniai priešai. Kadangi didelė dalis ankstyvųjų mūrinių pilių koncentruojasi rytinėje Lietuvos dalyje, yra pagrindo manyti, kad Medininkų, Krėvos, Lydos pilys bent iš pradžių daugiau buvo nukreiptos prieš XIII a. pasireiškusią totorių aplūdžių grėsmę, negu prieš vokiškuosius ordinus. Ši istorinė aplinkybė, kartu su architektūrinėmis formomis, iš dalies patvirtina ankstyvą minimų pilių atsiradimą. Nepaprastai didelis Medininkų pilies kiemas aiškiai rodo, kad ji buvo skirta užpuolimo metu gausiems apylinkių gyventojams slėptis.

Medininkų pilis, turėjusi progresyvią istorinę paskirtį, įžymi dar tuo, kad iš frontalinę gynybai taikytų pilių Lietuvos TSR ribose ji yra geriausiai išsilaikiusi, joje daugiausia išliko seniausiai mūrinei statybai būdingų elementų. Net eilinis lankytojas iš esamų liekanų gali susidaryti vaizdą, kokių būdu joje klostėsi gyvenimas ramiu laiku ir kaip ji funkcionavo užpuolimo metu. Visa tai sudaro šios pilies, kaip architektūros paminklo, didelę pažintinę vertę.

(„Mokslas ir gyvenimas“)

S.Mikulionis ypač daug pasidarbavo atstatant Trakų pilį
Mečislovo Sakalausko nuotr.

Žymus architektas, restauratorius Stanislovas Mikulionis (1935-1992) užrašus, pavadintus „Medininkų m. ir apylinkės. Medininkų pilis“ rašyti pradėjo 1979 m. vasario 27 d., o paskutinis įrašas padarytas 1992 m. rugsėjo 8 d. Keliaudamas po Vilniaus kraštą, Medininkų apylinkes, jis su kraštotyrininko žingeidumu ir atkaklumu rinko ir tikrino kiekvieną faktą apie pilį, ieškojo pradingusio bažnyčios archyvo. Ir sielojosi dėl spartaus tenykščių gyventojų sulenkėjimo, nors, pasak S.Mikulionio, „dar 1928 m. Vilniaus dekanato vizitatorius Šalčininkų, Cudeniškių, Tabariškių, Buivydžių ir Lavoriškių parapijose rado vien lietuvius, nemokančius lenkiškai“. S.Mikulionio pradėtą Medininkų pilies restauravimo-konservavimo projektą toliau tęsia jo dukra architektė Milda Mikulionytė, TŽ paskolinusi ir šiuos užrašus. Už tai jai dėkojame.

Griūna kunigaikščių palikimas

1991. 05.31. (...) Visumoje pilis labai apleista. Iš pamatų auga medžiai, ji skendi krūmuose, sienos apsamanojusios, visur mūras griūna. Vaizdas romantiškas, tačiau visur beviltiško nykimo, visiško apleidimo pėdsakai. Pradėti ir užmiršti darbai šiaurinėje sienoje. Pasirodo, buvo galvojama pradėti restauravimo-konservavimo darbus ir rytinės sienos. Ten buvo pastatyti pastoliai, tačiau kieno ir kada, niekas nežino. Pilyje vėl prasidėjo fragmentinio restauravimo-konservavimo darbai. Taip, griūna kunigaikščių palikimas, nyksta jų atminimas. O mes abejingai stebime tai.

1991 m. rugsėjo mėn. Medininkų pilyje vėl prasidėjo fragmentinio restauravimo-konservavimo darbai. Darbus numatyta pradėti nuo šiaurinės sienos. Jie ten buvo pradėti dar 1979 m., bet vėliau užmesti. Darbų vykdytojai, t.y. organizacijai atstovaujantys asmenys informuoti, kokių pagrindinių reikalavimų būtina prisilaikyti visoje pilyje.

1991.10.10. Skambino PRPI (Paminklų restauravimo ir projektavimo instituto –TŽ) darbuotojas, Žemutinės pilies Vilniuje tyrinėtojas N.Kitkauskas. Jisai su kažkokiu amerikonu lietuviu buvo Medininkuose. Pastarasis gi siūlėsi finansuoti dalį Medininkų pilies restauravimo darbų. N.Kitkauskas informavo, kad jau statomi pastoliai.

P.S. Lenkai, t.y. sulenkėję vietos lietuviai Medininkų pilies kieme pastatė metalinį kryžių čia nužudytiems AK (Armia Krajova) kariams paminėti.

1991.09.19. Medininkų pilies (donžono) restauravimu suinteresuoti Amerikos lietuviai. Vyksta pinigų rinkimo vėjus. Ruošiamasi ten įrengti kažkokią vasaros stovyklą. Visi tie darbai ir akcijos vyksta per Lietuvos kultūros fondą.

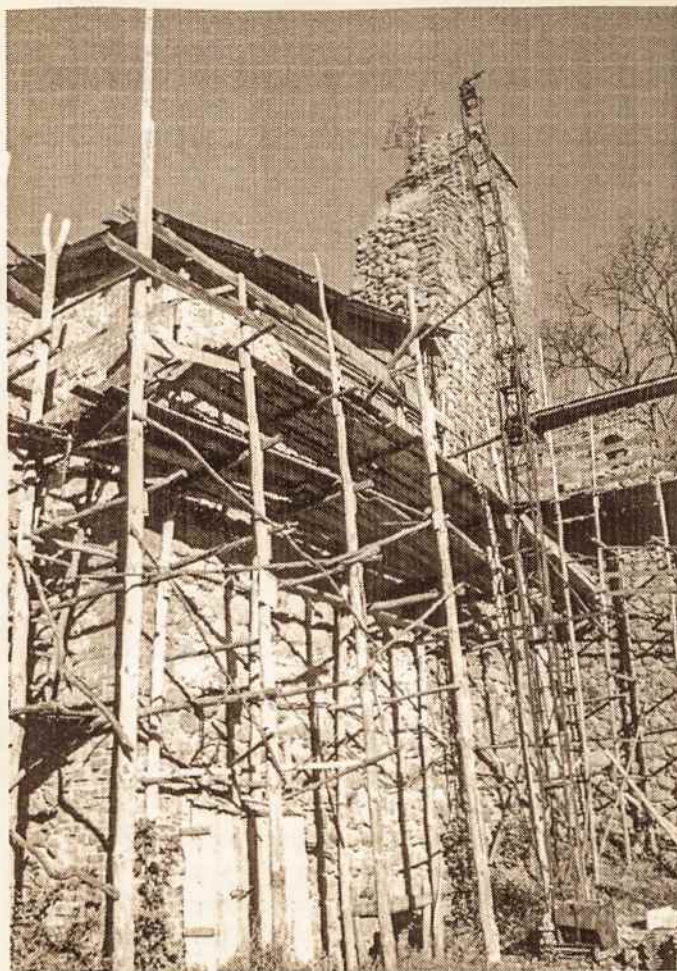
1991.12.07. Parašiau straipsnį apie Medininkus. Pasiūliau oficiozui „Lietuvos aidas“. Nebuvau su šiuo laikraščiu susitaręs. Toliau, išeinant iš eskizinio projekto, darau darbo brėžinius pietinės sienos fragmentiniam restauravimui-konservavimui. Talkininkauja PRPI architektė-technikė M.Mikulionytė.

Pagaliau projektas suderintas

1992.01.03. Lietuvos kultūros fondo pirmininko pavaduotojas, PRPI darbuotojas N.Kitkauskas perdavė man susirašinėjimą su Amerikos lietuviu architektu A.Kereliu dėl Medininkų pilies. Aš jam parašiau laišką, pridėdamas kelis pasiūlymų brėžinius ir straipsnelius (vienas apie aptvarines Lietuvos pilies, antras apie Trakų Pusiasalio pilį – abu buvo atspausdinti „Statyba ir architektūra“). Ši medžiaga A.Kereliui bus perduota per privačius asmenis.

1992.02.11. Dar tik vakar Medininkų pilies pietinės sienos fragmentinio restauravimo-konservavimo projektą suderinau su Respublikinės inspekcijos Vilniaus inspektorium G.Rutkausku. Suderinau be pastabų.

P.S. Jau suderinta Medininkų projektavimo-tyrimų programa. Dabar daromos sąmatos. Kartu bandoma išsiaiškinti,

Medininkų pilies donžonas „pasipuošė“ pastoliais
Žilvino Jasio nuotr.

kaip iš viso vyks darbai Medininkų pilyje. Kas bus daroma 1992 m.?

Pagal suderintą su Paminkloaugos departamentu programą, Medininkų pilyje numatyta:

1. Užbaigti šiaurinės apvadinės sienos fragmentinio restauravimo apsauginio stogelio projektą. Kartu numatyta išmatuoti, ištirti ir fragmentiškai restauruoti –konservuoti plytinę juostą;

2. Sudaryti donžono restauravimo eskizinių projektą (be kuorų) ir sudaryti (papildomai) jo esamos būklės konservavimo projekto du variantus;

3. Ir toliau bus vedama autorinė priežiūra;

4. Esant reikalui, vyks ir archeologiniai tyrimai pagal atskirai sudarytą ir patvirtintą archeologinių tyrimų programą. Tai maksimali programa ir vargu, ar ji bus realizuota. Mūsų Tėvynė Lietuva yra nugyventa ir jos turtas taip išvogtas, kad net vedančių valstybės paminklų restauravimui nėra lėšų. Tiesa, jų apsauga dar rūpinamasi ir tuo užsima keletas organizacijų. Pirmiausia, tai Valstybinė įmonė „Paminklai“. Antroji – Lietuvos

Uždengti gynybines sienas
apsauginiais čerpių
stogeliais pasiūlė
S.Mikulionis

Alekso Jauniaus nuotr.

kultūros fondas. Medininkų pilies archeologinius tyrimus vykdyti sutiko Mokslų akademijos Istorijos instituto archeologai (Vyt. Urbanavičius). Atkakliai savo paslaugas siūlo Paminklų restauravimo projektavimo instituto bazėje iš buv. Archeologinių tyrimų skyriaus darbuotojų dalies susikūrusi UAB „Antiqua“. Tačiau šios visos organizacijos ir dar privatus asmuo – ponas A.Kerelis iš JAV dirba ir veikia, remdamiesi savo planais. Tų planų niekas nekoordinuoja. Galėjo atsitikti taip, kad visos pastangos dėl paminklotvarkos darbų Medininkų pilyje bus dubliuojamos.

Tų darbų koordinavimu neužsiėmė jokia valstybinė ar visuomeninė organizacija. Ir tai ne į naudą piliai. Dar 1991 metais Kauno m. siūlė lėšas, likusias nuo Vytauto Didžiojo paminklo statybos, panaudoti Medininkų pilies apsaugai. Tos lėšos buvo siūlomos Lietuvos Kultūros fondui. T.y. Lietuvos Kult. Fondas tas kauniečių lėšas galėjo panaudoti tik Medininkų pilies restauravimui. Tų lėšų likimas man nežinomas.

Be to, Medininkų pilies likimu susirūpino ir JAV lietuviai. Kažkokių motyvų pagrindu 1991 m. Medininkuose pabuvojo ponas A.Kerelis, turintis kažkokių ryšių su Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjunga. Jis informavo, kad Amerikoje jau pradėdamos rinkti Medininkų pilies donžono restauravimui (donžono!) lėšos. Ir tie Amerikos lietuviai nori, kad donžonas būtų restauruojamas jau šiais, t.y. 1992 metais.

Kadangi niekas darbų koordinavimo klausimu neužsiėmė, aš 1992 m. vasario 11 d. parašiau raportą, adresuotą Paminklotvarkos departamentui ir Valstybinei įmonei „Paminklai“. Visų suinteresuotų

įstaigų vadovų ir atstovų susirinkimas įvyko kovo mėn. pradžioje. Darbus koordinuoti nutarta pavesti Lietuvos Kultūros paveldo moksliniam centrui. (...) Aš išdėdėčiau savo samprotavimus, kad reikia tirti ne vien pilį, bet ir miestelį su aplinkinėmis teritorijomis, kad miestelį reikia paskelbti urbanistiniu paminklu ir t.t. Su mano pasiūlymais pasitarimo dalyviai sutiko. Tačiau dėl konkrečių darbų susitarta nebuvo. Aš ir toliau vykdysiu suderintą programą, tačiau neužsiimsiu darbų koordinavimu.

1992.05.05. Šiandien Ekonominių ryšių ministerijos salėje vyko susirinkimas Medininkų pilies klausimais. Kas jį organizavo, neaišku. Greičiausiai to susirinkimo pageidavo iš JAV atvykęs A.Kerelis. Kiti susirinko tiesiog spontaniškai. Aš paskambinau Paminklotvarkos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės generaliniam direktoriui V.Zubovui. Nei jis, nei jo pavaduotojas susirinkime nedalyvavo, o atsiuntė atstovą – parkotytrininką K.Labanauską. Pirmininkavo (irgi spontaniškai išrinktas) N.Kitkauskas, kuris kartu yra ir Lietuvos Kultūros fondo pirmininko pavaduotojas. Dalyvavo dar LK fondo pirmininkas J.Dvarionas, Valstybinės įmonės „Paminklai“ viršininkas A.Jocys ir kiti įvairūs nepažįstami asmenys.

Trūksta organizuotumo

A.Kerelis papriekaištavo, kad darbai Medininkuose vyksta labai lėtai, neorganizuotai, kad JAV lietuviai Medininkų pilies donžono (tik donžono!) restauravimui renka pinigus. Tačiau lyg ir gąsdino, lyg ir perspėjo, kad teksią atsiskaityti už kiekvieną išleistą dolerį ir tie surinkti doleriai bus skiriami vien donžono restauravimui. JAV lietuviai jau šiais metais nori matyti pradėtus restauravimo darbus. Deja, susirinkimas vyko su rytietiškai azijietišku suktumu. Lietuvos kultūros fondo veikėjai, paėmę iniciatyvą į savo rankas, prižadėjo tuoj pat pradėti archeologinius tyrimus ir net I-ojo a.

restauravimo darbus. Jie visiškai neatsižvelgė į sudarytą darbų 1992 m. planą, kuris patvirtintas Paminklotvarkos departamente, šiek tiek ignoravo ir Valstybinės įmonės „Paminklai“ planus ir dideles šios įmonės galimybes. Žinoma, visi nutylėjo tai, kad darbai Medininkų pilyje vyksta neorganizuotai ir kad šiems darbams vadovauti KF negali. Matyt, kad LK Fondas yra tvirtai p. A.Kereliui prižadėjęs paremti jo iniciatyvą. Deja, tikrovė yra kitokia.

Ponas A.Kerelis siūlė vieną JAV leidžiamą žurnalo „Technikos žodis“ numerį paskirti vien Medininkams. Jam medžiagą reikia pristatyti 2-oje metų pusėje. Tačiau kiek konkretesni klausimai nebuvo sprendžiami. Iš esmės susirinkimas buvo bevaisis.

1992.07.21. Visai atsitiktinai susipažinau su vietiniu Medininkų gyventoju Stanislovu Masevičiumi, gim. 1957 m. Jis mokėsi Medininkų mokykloje. Jis papasakojo du momentus: 1. Jie vaikystėje landžioję po donžoną. Iš jo į išorę vedęs tunelis. Juo jis nuropojęs apie 300 m, pasišviesdamas žibintuvėliu. Tunelis vedęs maždaug ta kryptimi, kaip parodyta brėžinyje. Ką nors įdomaus apie tą tunelį neinformavo. 2. Ir dabar kieme esantis šulinys buvęs labai gilus. Jame vanduo matėsi tik kaip mažas taškelis. Dabar šulinys esąs užgriuvęs.

Pilį perima „Paminklai“

1992.09.08. Šiandien Paminklotvarkos departamente vyko didelis ir nervingas pasitarimas dėl Medininkų pilies. Ypač restauratorius kaltino Lietuvos Kultūros fondo ir „Paminklai“ kai kurie atstovai. Nors jų buvo pareiga reguliuoti visus darbus Medininkuose. Pasitarime dalyvavo departamento, „Paminklų“, MA Istorijos instituto Pilių istorijos skyriaus (archeologai), p.A.Kerelio (JAV) atstovai, LKF atstovai.

Po ilgų debatų prieita tokių išvadų:

1.Per 2-3 savaites departamentas susikviečia savo Tarybą ir jina turi priimti galutinį sprendimą – ar bus atstatomas donžonas. Departamento generalinis direktorius p. V.Zubovas užtikrino p. A.Kerelį ir visus susirinkusius, kad sprendimas dėl donžono atstatymo bus teigiamas.

2.Darbų organizavimo ir finansavimo klausimų imasi „Paminklai“. Jie tampa ir visų darbų koordinatoriumi. Jie finansuos archeologinius, tyrimo-projektavimo ir restauravimo darbus. Lietuvos Kultūros fondas nuo darbų organizavimo pašalinamas. Visi ir visus klausimus sprendžia tik per „Paminklus“.

3.Buvo svarstoma problema, gal archeologinius donžono tyrimus pradėti dar 1992 m., t.y. dar šiais metais. Vėliau šio pasiūlymo lyg ir atsisakyta.

4.Archeologiniai tyrimai pradedami vos tik 1993 m. pavasarį išėjus pašalui. Juos baigus tuoj pat pradedami donžono atstatymo darbai.

Medininkų pilies statybos. Darbų vykdytojas inž. Jonas Kavaliauskas ir arch. Albertas Kerelis

*Medininkų pilies
atstatymo fondo (M.P.A.
Fund) Revizijos komiteto
nariui, kolegai ADOLFUI
LEONUI JELIONIUI mirus,
reiškiame nuoširdžią
užuojautą velionio žmonai
Sofijai, dukterims Ramintai ir
Guodai bei visiems giminėms
ir artimiesiems.*

M.P.A. fondo valdyba

MŪSŲ SIGITAS

JONAS GLEMŽA

Prieš metus, kovo 25-ąją, sostinės Rasų kapinėse amžino poilsio atgulė Sigitas Lasavickas (1923–1998), pagrįstai laikomas vienu žymiausių Lietuvos restauratorių, parengusių ir pirmąjį Medininkų pilies restauravimo projektą.

Vos baigęs Vilniaus Dailės instituto architektūros studijas 1953 metais, S.Lasavickas atsidavė praeities istorijos tyrinėjimams, senajai archeologijai. Pradėjęs savo kūrybinę veiklą Mokslinėje restauracinėje gamybinėje dirbtuvėje, kuri buvo pirmoji Lietuvoje kultūros paminklų restauravimo organizacija, įgijo architekto restauratoriaus ir archeologo kvalifikaciją.

S.Lasavicko kaip architekto restauratoriaus veiklą geriausiai iliustruoja jo sukurti ir didele dalimi įgyvendinti projektai. Vienas ankstyviausių brandžių darbų – autorinėje grupėje kartu su architektu Justinu Šeiboku, vadovaujant prof. Kaziu Šešelgiui, 1958 m. parengtas pirmasis ne tik Lietuvoje, bet ir anuometinėje Sovietų Sąjungoje Vilniaus senamiesčio rekonstrukcijos projektas. Tuoju po to S.Lasavickas paruošia Vilniaus pilių rekonstrukcijos-sutvarkymo pasiūlymus, pateikęs Aukštutinės pilies rūmų antro aukšto pagrindinės menės rekonstrukcijos (atstatymo) interjero piešinį. Pagal jo projektą Aukštutinės pilies Vakarinis bokštas pritaikytas muziejui ir restauruota sostinės Arkikatedros varpinė.

Pagal S.Lasavicko projektą Žemutinės pilies Naujasis arsenalas restauruotas bei remontuotas, pritaikant tuometiniam Istorijos ir etnografijos muziejui (dabar Nacionalinio muziejaus pagrindiniai rūmai). S.Lasavickas taip pat parengė Aukštutinės pilies liekanų išsaugojimo, dalinio restauravimo ir kalno sustiprinimo –sutvarkymo kompleksinį projektą, kuris dabar iš esmės įgyvendintas.

Tuo pat metu S.Lasavickas parengė pirmąjį Medininkų pilies konservavimo projektą ir atliko to projekto įgyvendinimo autorinę priežiūrą. Buvo konservuota dauguma

Architektas restauratorius
Sigitas Lasavickas
Algimanto Žižiūno nuotr.

pilies sienų, surasti pėdsakai trijų pilies vartų ir rekonstruotos jų angos bei gynybinių sienų ir donžono sienų fasadai.

S.Lasavickas įsijungė ir į vėlesnius Trakų Salos pilies kompleksinius architektūrinius tyrimus, kuriuos atliko kartu su architektu Stanislovu Mikulioniu: nustatė Trakų salos pilies statybos etapus, taip pat parengė šios pilies priešpilio šiaurės-vakarų bokšto restauravimo bei atstatymo projektą.

Būtina paminėti, kad K.Donelaičio bažnyčios Tolminkiemyje atstatymo pirmojo projekto autorius taip pat S.Lasavickas. Pagal jo architektūrinį sprendimą atstatytas bažnyčios eksterjeras (interjero projekto autorius – N.Kitkauskas).

Jau mūsų Lietuvos laikais S.Lasavickas tapo Vilniaus miesto Garbės piliečiu, „Vilniaus garso“ premijos laureatu, Lietuvos restauratorių sąjungos garbės nariu.

Ypatinga S.Lasavicko meilė senovei, ne tik gotikos, bet ir pagoniškajam laikotarpiui. Jis romantiškai kėlė daugybę hipotezių apie senąją Lietuvos praeitį, ją siedamas net su antikine Graikija. Tai darė iš didelės meilės Lietuvos praeičiai, baltų kultūrai, kurios ženklų surasdavo įvairių tautų kultūros bei istorijos paminkluose. Savo įsitikinimus gynė aistringai, savęs negailėdamas, ne visada suprastas draugų bei kolegų. Taip atsitiko ir tą praeitų metų kovo 25-ąją, kai S.Lasavickas vienoje diskusijoje susijaudinęs gynė savo nuomonę ir krito, ištiktas insulto.

Visiems paminklosaugininkams, restauratoriams jis išlieka MŪSŲ SIGITAS – iškilus, fanatiško paminklų mylėtojo, kvalifikuoto Lietuvos restauratoriaus ir kartu – idealisto-romantiko gyvas pavyzdys. Palaidotas Vilniaus senosiose Rasų kapinėse.

S.Lasavickas: „prieš mūrinę buvo medinė pilis“

Su architektu-restauratoriumi S.Lasavicku tekdavo neretai susitikti, kai į Lietuvą atvykdavo Medininkų pilies atstatymo fondo vicepirmininkas, architektas A.Kerelis. Nesibodėdavo drauge pavažiuoti į Medininkus, papasakoti apie prieš keletą dešimtmečių čia vykdytus restauracijos darbus.

Mažo butuko senamiestyje kambarys buvo užverstas knygomis, brėžiniais. Jis pats ilgais, pražilusiais plaukais buvo panašus į senovės lietuvių žynį. Toks iš tikrųjų ir buvo. Išitraukęs Gedimino kalno piešinius, rodė, kur jau prieš 5 tūkst. metų stovėjusi medinė pagonių šventykla ir Saulės-Mėnulio nusileidimą žymintis astronominis laikrodis...Jau tada pilį juosę aptvarai – buvusi aptvarinė gynybinė siena. Tai įrodo, kad Vilnius – be galo senas miestas.

S.LASAVICKAS. Tai pats ankstyviausias ir didžiausias mūsų kultūros paminklas. Esmė yra ne vien ta, kad laikrodis parodydavo, kada Saulė ar Mėnulis nusileidžia. Pagal tam tikras atžymas ant įbestų į žemę kuoliukų baltai žinodavo, kada kokios šventės, apeigos, ritualai.

TŽ. Ar jūs remiatės archeologiniais duomenimis?

S.L. Tyrimais, kurie buvo atlikti 1982 metais. Tais metais ant Gedimino kalno norėjome įrengti keltą statybinėms medžiagoms į viršų gabenti. Todėl keltui numatyta vietą kasinėjom ir gerai ištyrėm. Nustatėm, kad čia buvusi kultavietė, maždaug 6 metrų pločio. Iš karto ir aš nesupratau, ką tai rodo, konsultavausi su astronomais. Tik po kelerių metų supratau. Vėliau ir Palangoje astronomai surado panašų Saulės laikrodį. Verkiuose irgi buvo surastas tokio paties tipo laikrodis, tik du kartus mažesnis, negu Gedimino kalne. Ir kitose Lietuvos vietose yra surasta įvairaus pobūdžio kulto, ritualo ženklų. Latviai yra taip pat suradę akmenimis žymėtų vietų.

Pasirodo, tokio tipo šventyklų, kuriose buvo fiksuojamas Saulės ir Mėnulio patekėjimas bei nusileidimas, yra rasta Anglijoje ir Škotijoje, Egėjo jūros baseine, visoje Europoje. Panašūs dalykai, kaip ir pas mus, rasti ir ten. Įdomiausia, kad tai maždaug tas pats neolito laikotarpis. Peršasi išvada, kad pagonybė visai ne tokia – atsilikusi, primityvi, kokią mes įsivaizduojam.

TŽ. Ar jus kas palaiko, ar turit bendraminčių?

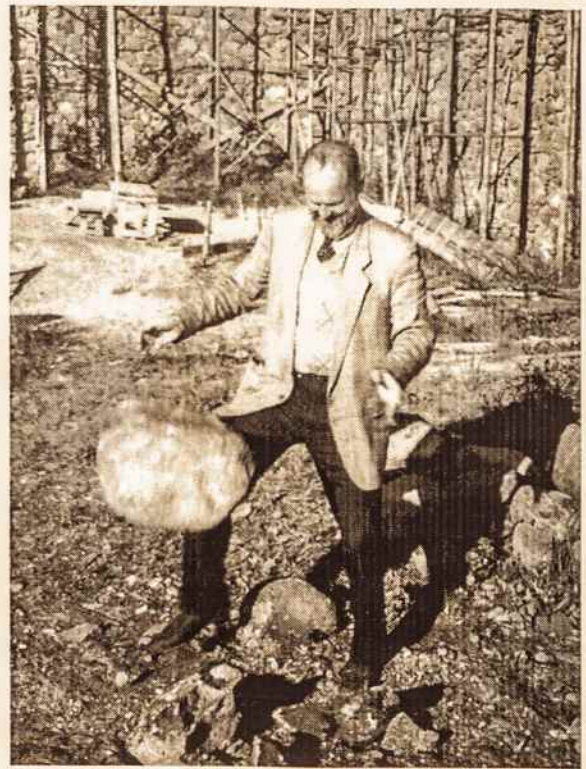
S.L. Vienam kitam papasakoju, daugiau niekam.

TŽ. Ar ėjot, diskutavot konferencijose?

S.L. Niekur nėjau. Nėra reikalo.

TŽ. Jūs keletą metų su pertraukomis darbavotės Medininkų pilyje: tyrinėjote ją, vykdėte autorinę priežiūrą. Kai pirmą kartą atvažiatavot į Medininkus, ko ėmėtės pirmiausia?

S.L. Prieš tai gerai išnagrinėjau pilies planinę struktūrą. Iki to laiko niekas nežinojo, kas sudaro Medininkų pilies gynybinę sistemą. Buvo surastas ne vien kampinis, bet dar trys kiti bokštai. Nustatyta, kur buvo įvažiavimo vartai, kur ėjo pylimai. Mano tikslas

Žurnalistas Jonas Albertavičius

L. Maskaliūno nuotrauka

buvo ne atstatyt, o tik užkonservuoti likučius, kad vėliau būtų tvarkoma aplinka, atliekami moksliniai tyrimai.

Kai buvo užsimota atstatyti pilies donžoną, aš jiems sakiau: reikia pirmiausia atlikti archeologinius kasinėjimus, padaryti pjūvius, nustatyti chronologiją, kas buvo pirminis, ir nuo to pradėti dirbti. Žinok, be pilies XIV-XV a. dar buvo Medininkų miestas. Reikia tyrinėti visą aplinką, neapsiriboti tik pilimi.

TŽ. Jūsų manymu, panašiai kaip Kernavėje, kur išartame slėnyje netikėtai buvo atrasta medinė gyvenvietė, galima panašaus radinio tikėtis ir prie pilies besidriekiančioje pelkėje?

S.L. Kada ten buvo melioruojama, mes su archeologu Karoliu Meku tyrinėjom ir šitoj, šalia kelio vietoj radom gyvenvietę. Šalia kelio buvo senovinė gyvenvietė. Prakasėme iki metro gylio, tik pažiūrėjom. Yra pastatų, radom ankstyvosios keramikos liekanų.

TŽ. Jūsų eskize donžono viršūnė yra smailiabokštė. Kuo jūs pasiremiat?

S.L. Su apvaliuoju bokštu buvo baigta restauruoti Arkikatedros varpinė. Reikia manyti, kad tokios formos galėjo būti ir Medininkų bokštai. O dabar sumoderninta. Bet tai yra mados dalykas.

TŽ. Laikotės nuomonės, kad prieš mūrinę buvo medinė pilis?

S.L. Tai patvirtino archeologiniai tyrimai. Kalba

STUDENTAI – MEDININKAMS

Vytautas DIČIUS

Vilniaus Gedimino technikos universiteto

Architektūros katedros profesorius

Leonardas VAITYS

Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas

eina ne tiktai apie XIII a. mūrinę pilį, bet apie daug ankstyvesnį laikotarpį, siekiantį mūsų eros pirmus amžius.

TŽ. O sakykit, ar gardinių pilių sistema nepasiskolinta iš vokiečių, iš kryžiuočių?

S.L. Jokiu būdu. Aišku, kad sistema eina nuo Juodosios jūros iki čia. Panašios planinės struktūros yra neolito-žalvario laikotarpio Telpolenicos pilis Bulgarijoje. Dar reikia atsakyti į klausimą, koku būdu ir kada kvadratinė pilių sistema atsirado pas mus.

TŽ. Berods, Medininkuose pastebimi du mūrinės statybos laikotarpiai – iki šaunamojo ginklo, ir po to, kai jis buvo atrastas?

S.L. Trys laikotarpiai. Mano nustatyta. Pirmiausia pastatytos gynybinės sienos, siekusios maždaug 5 metrus aukščio. Po to jos keltos aukštyr ir laipsniškai užbaigtos maždaug XIII a. pabaigoje. Pirminė statyba greičiausiai yra iš XII a. Bet kad tuo galutinai įsitikintume, reikia atlikti pjūvį per visą pylimą iki pat mūro. Tačiau tai kažkodėl nedaroma.

TŽ. Bet šaunamojo ginklo atsiradimas turėjo įtaką sienų storiui, ar ne?

S.L. Medininkų pilis statyta iki šaunamojo parakinio ginklo atsiradimo. Parako bombardos, kitokia gynybos sistema atsirado jau Algirdo, Kęstučio laikais. Kai Gediminą iš parakinio ginklo nušovė Veliuonoj, lietuviai buvo išsigandę. Bet susitvardė ir po kelių metų turėjo tokius pačius ginklus.

TŽ. Kodėl rytinėje pilies pusėje vėliau buvo užversti įvažiavimo vartai?

S.L. Man atrodo, vartai buvo panaikinti antrajame statybos etape. Bet tai reikėtų tikslinti, rimtai įsigilinti. O pas mus egzistuoja tokia praktika: pradėjai dirbti viename objekte, tuoj tave permeta į kitą.

TŽ. Gal jūs norėjot vėl sugrįžti į Medininkus?

S.L. Ar žinai, koks noras, jei S.Mikulionis buvo įskustas N.Chruščiovui (SSRS generaliniam sekretoriui – A.J.) už Trakus, aš – už Medininkus? Žinai, kas po to būna? Tada nedirbi. Viskas.

1994 m. lapkričio 18 d.

Kalbėjosi Jonas ALBERTAVIČIUS

Išvyka į Medininkų pilį 1998 m. žiemą (iš kairės): inžinierius Tadas Bukaveckas iš Čikagos, architektas Jonas Glemža, prof. Vytautas Dičius, Architektų sąjungos pirmininkas Leonardas Vaitys, architektė Milda Mikulionytė, „Lietuvos paminklai“ direktoriaus pavaduotojas Vydmantas Drumsta Alberto Kerelio nuotr.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Architektūros fakultetas - didžiausia Lietuvos architektūros mokykla, parengusi daugiau negu pusę šalies architektų. Architektūros fakultetas Kauno Vytauto Didžiojo universitete buvo įkurtas 1946 m., buvusį Statybos fakultetą pertvarkius į du savarankiškus Architektūros ir Statybos fakultetus. Pirmuoju dekanu 1946-1949 m. buvo doc. S. Stulginskis, nuo 1949 m. – doc. S. Ščesnulevičius. 1951 m. Kauno universiteto techniškujų fakultetų pagrindu įsteigus Kauno politechnikos institutą, Architektūros ir Statybos fakultetai vėl buvo sujungti, paliekant Statybos fakulteto pavadinimą. Ir tik po 20 metų Architektūros fakultetas atgyja, Kauno politechnikos instituto Vilniaus filialą pertvarkius į Vilniaus inžinerinį statybos institutą ir perkėlus iš KPI į Vilnių Statybos fakultetą. Jam priklausė Architektūros, Gyvenviečių planavimo ir užstatymo bei Dailės katedros. Šios trys katedros bei Vilniuje suformuota Pastatų konstrukcijų katedra ir sudarė Architektūros fakultetą.

Pirmuoju jo dekanu buvo paskirtas prof. hab. dr. Jurgis Vanagas (1971-1972). 1972-1987 m. fakultetui vadovavo prof. hab. dr. Antanas Spelskis. Nuo 1987 iki 1990 m. dekanu dirbo prof. hab. dr. Konstantinas Jakovlevas-Mateckis. 1990 metų pabaigoje dekanu išrinktas prof. Vytautas Dičius, vadovavęs fakultetui dvi kadencijas – t.y. 8 metus. Kadangi pagal VGTU statutą šias pareigas leidžiama užimti

dvi kadencijas, nuo 1999 m. pradžios Architektūros fakulteto dekanu išrinktas doc. dr. Eugenijus Staniūnas.

Iki Nepriklausomybės atkūrimo architektūros (kaip, beje, ir kitų mokslų) studijų programos atėdavo iš Maskvos ir tik nuo vietinių dėstytojų priklausydavo, kaip jos būdavo traktuojamos bei interpretuojamos. Bet privalu pasakyti ir tai, kad architektų rengimo lygis tuo metu buvo pakankamai aukštas. Tai rodo ir toks faktas, kad kasmetinėse SSRS architektūros aukštųjų mokyklų diplominių darbų peržiūrose Lietuvos būsimieji architektai paprastai būdavo tarp geriausių.

Lietuvai tapus savarankiška valstybe, kito ir studentų rengimo metodika, nors atsikračius marksistinės ideologijos disciplinų „revoliucijų“ šioje srityje daryti nereikėjo.

Šiuo metu fakultete yra dviejų pakopų studijos – pagrindinėse studijose per ketverius mokslo metus studentas įgyja architekto bakalauro, po dvejų metų studijų magistrantūroje – architektūros magistro kvalifikacinį laipsnį. Architekto studijų programos parengtos remiantis trimis dėsniais: būsimo architekto bendros kultūros ir profesinės erudicijos ugdymu, kūrybiniu metodu įsisavinimu ir techniniu paruošimu, leidžiančiu sėkmingai praktikoje realizuoti kūrybines idėjas.

Jei daugumos VGTU fakultetų studentai pirmaisiais metais studijuoja fundamentaliuosius ir bendruosius mokslus, tai architektūros fakulteto studentų profesinis paruošimas prasideda nuo pirmųjų studijų savaitė. Per šiuos metus studentas turi suvokti savo tolesnės veiklos apimtį, įvertinti pasirinkimo teisingumą ir gabumus. Pirmieji metai labai supaprastintu būdu įves į bendras architektūros problemas ir lyg tarp kitko supažindins su kai kuriais konkrečiais metodais ir būdais. Architektūrinė grafika, maketavimo įgūdžiai, formos suvokimas, erdvinis mąstymas, architektūros formos ir jų komponavimo principai probleminio metodo būdu sudarytoje programoje leidžia keisti tiek praktinių užduočių turinį, tiek atlikimo formas, kurios keičiasi nuo realistinio vaizdavimo iki abstrakcijos.

Nuo antrojo kurso studentas architektūrinio projektavimo metu gauna užduotį suprojektuoti konkretų objektą – pateikti jo erdvinį planinį sprendimą, pritaikyti konkrečiai aplinkai, išspręsti urbanistikos, paminklosaugos ar ekologijos problemas. Studento architektūrinio projekto pagrindu atliekami pastato konstrukcijų, inžinerinių tinklų, darbų organizavimo projektai ar jų dalys. Kad kūrybinės veiklos būtų kuo daugiau, kompozicijos kursas nuo vienerių metų pratęstas iki trejų metų. Pirmiausia studentai supažindinami su kompozicijos pagrindą sudarančiais elementais, ugdomi įgūdžiai, kaip jais naudotis. Vėliau jiems atskleidžiama struktūrinės analizės esmė, jos metodu nagrinėjamas pasirinktas Lietuvos architektūros istorinis objektas. Nagrinėdami interpretacijos problemą architektūroje, studentai suvokia šio reiškimo vidinę esmę, įsisavina įvairius interpretavimo principus. Dar viena architektūrinės kompozicijos tema – architektūros formų semantika, aplinkos suvokimo dėsningumai.

Neretai kursiniams ir baigiamiesiems projektams temos parenkamos pagal konkretų užsakymą. Baigusieji bakalauro studijas gali dirbti bet kuriuos projektavimo darbus, realizuoti licenciją autoriniam darbui turinčio architekto idėjas. Didesnė dalis architektūros bakalauro studijas tęs magistrantūroje. Galima pasirinkti vieną iš specializacijų – architektūros istorija ir teorija,

Šiauriniai pilies vartai žiemą

Alberto Kerelio nuotr.

kraštovarka ir miestų planavimas, architektūrinių kompleksų regeneravimas ir plėtojimas, gyvenamųjų ir visuomeninių objektų architektūra, pastatų renovacija.

Architektūros fakultetas per metus parengia 50-60 architektų – daugiausia, palyginus su kitomis architektus rengiančiomis aukštosiomis mokyklomis. 1971-1998 m. fakultete parengta 1336 absolventai – daugiau nei pusė visų šalyje esančių architektų. Šiais metais į Architektūros fakultetą bus priimta 60 studentų.

Architektūros fakultetas bendradarbiauja su daugeliu Europos architektūros mokyklų mokslo, studijų srityje, dalyvauja tarptautinėse konferencijose, kviečia lektorius skaityti paskaitas, skaito paskaitas užsienyje. Fakulteto studentai studijavo, atliko praktiką ar dalyvavo minėtuose renginiuose Vokietijoje, Danijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Ispanijoje, Anglijoje, Lenkijoje, JAV. Nuo 1993 m. fakultetas – tarptautinės Architektūros mokyklų kolegiate asociacijos (Association of Collegiate School of Architecture – ACSA) narys, dalyvauja jos skelbiamuose kasmetiniuose konkursuose.

Architektūros fakulteto studentai nuo 1991 m. stambiuose tarptautiniuose konkursuose, į kuriuos iš visų pasaulio kontinentų neretai atvyksta daugiau kaip 2000 dalyvių, yra laimėję 4 prizines premijas, tarp jų – ir pirmąją 1998 m. Vokietijoje (3500 DM). Dalyvavimas respublikiniuose konkursuose ne tik pagilina studijas, bet ir leidžia patikrinti jų kokybę. Nenuostabu, kad nemažai Architektūros fakulteto absolventų sėkmingai dirbo arba

22
VILNIAUS KRAŠTO
REZIDENCINIAI RŪMAI

Romualdas BUDRYS

dirba Vakarų Europos valstybėse, JAV.

Gana netikėtai į VGTU Architektūros fakultetą kreipėsi Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjungos (ALIAS) pirmininkas Albertas Kerelis su įdomiu ir vertu dėmesio pasiūlymu - kad būsimieji architektai studentai parengtų šiuo metu atstatomos Medininkų pilies teritorijos sutvarkymo bei pilies panaudojimo nūdienos poreikiams projektus.

Gerbiamas A.Kerelis kvietė Medininkų pilį, jos teritoriją paversti įdomių renginių, švenčių vieta. Tačiau tam reikia sukonstruoti specialią pakylą - vasaros estradą iš lengvų, surenkamų konstrukcijų su sėdimomis vietomis žiūrovams. Vakaris ant pilies sienos jie išvystę skaidrių filmą, palydimą muzikos ir istoriko komentaro. Žinomas išeivijos architektas A.Kerelis kaip tik iš architektūrą studijuojančio jaunimo tikisi, kad jie gali pasiūlyti netikėtų ir originalių sprendimų.

Vasarą pilyje galėtų įsikurti skautų, jaunimo stovyklos - tvarkyti aplinką, šalinti krūmus, padėti statybininkams, užmegzti ryšius su vietiniais bendraamžiais.

Jeigu pilyje įsikurs kariuomenės garbės kuopa, būtina suprojektuoti elementarias gyvenimo ir buities sąlygas atitinkančias patalpas. Medininkų pilies atstatymo projekto viena iš autorių - Paminklų restauravimo instituto architektė Milda Mikulionytė pateikė būtinas paminklosaugos sąlygas. Kadangi pilies teritorija yra beveik netyrinėta, nelietas gruntas, naudoti lengvas konstrukcijas, kurias tik būtinu atveju statyti ar tvirtinti ant polių. Pastatas, kuriame įsikurtų garbės kuopa, turi būti vieno aukšto su mansarda, stogai čerpiniai, šviesolangiai atsukti į pietinę sienos pusę.

Studentų eksperimentams paskirta konkreti vieta prie pietinės sienos, netoli buvusio muziejaus pastato. Anksčiau šioje vietoje yra stovėję dvaro ūkiniai pastatai - nesunku būtų atsikasti jų pamatus bei atstatyti.

Užduoties pateikimo studentams tikslas - ieškoti originalių idėjų, kaip pilies vidaus teritoriją panaudoti nūdienos poreikiams. Net jeigu visa tai liktų tik studentų brėžiniuose, jiems tai bus didelė nauda ir galimybė įžengti į istorinę aplinką.

Medininkų pilies atstatymo fondo vicepirmininko architekto A.Kerelio idėjai pasitelkti akademinį jaunimą, ieškant Medininkų pilies panaudojimo bei jos pritaikymo nūdienos poreikiams variantų, pritarė ir Universiteto rektorius prof. hab. dr. Edmundas Kazimieras Zavadskas.

Lietuvos dailės muziejaus direktorius, Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Lietuvos nacionalinio komiteto narys, Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ir 3-iojo laipsnio ordinų kavaliere. Pastarasis apdovanojimas įteiktas už ilgus metus sostinės Arkikatedroje slėptą neįkainojamą meno vertybių lobyną, kuris anuo metu būtų nedelsiant išvežtas į Maskvą.

Keliaudami iš Vilniaus senuoju Lydos keliu, 29-ajame kilometre užsukime į žymiuosius Balinskių rūmus Jašiūnuose. Nors šiandien tie kadaise turtingi ir puošnūs rūmai apleisti ir sparčiai nyksta, juos tebelanko gausūs praeities mylėtojai ir turistai.

Kaip teigia Lietuvos architektūros tyrinėtojas ir žinovas Vytautas Levandauskas, tie stilingi vėlyvojo klasicizmo su romantizmo bruožais rūmai yra reikšmingas Vilniaus universiteto profesoriaus architekto Karolio Podčasinskio kūrinys, pastatytas Vilniaus krašte. Jį užsakė suprojektuoti ir pastatyti istorikas Mykolas Balinskis, kuris augo ir mokėsi Vilniuje XIX a. pradžioje. Po tėvo mirties M.Balinskis paveldėjo Jašiūnų dvarą ir nutarė jame įsikurti visam laikui.

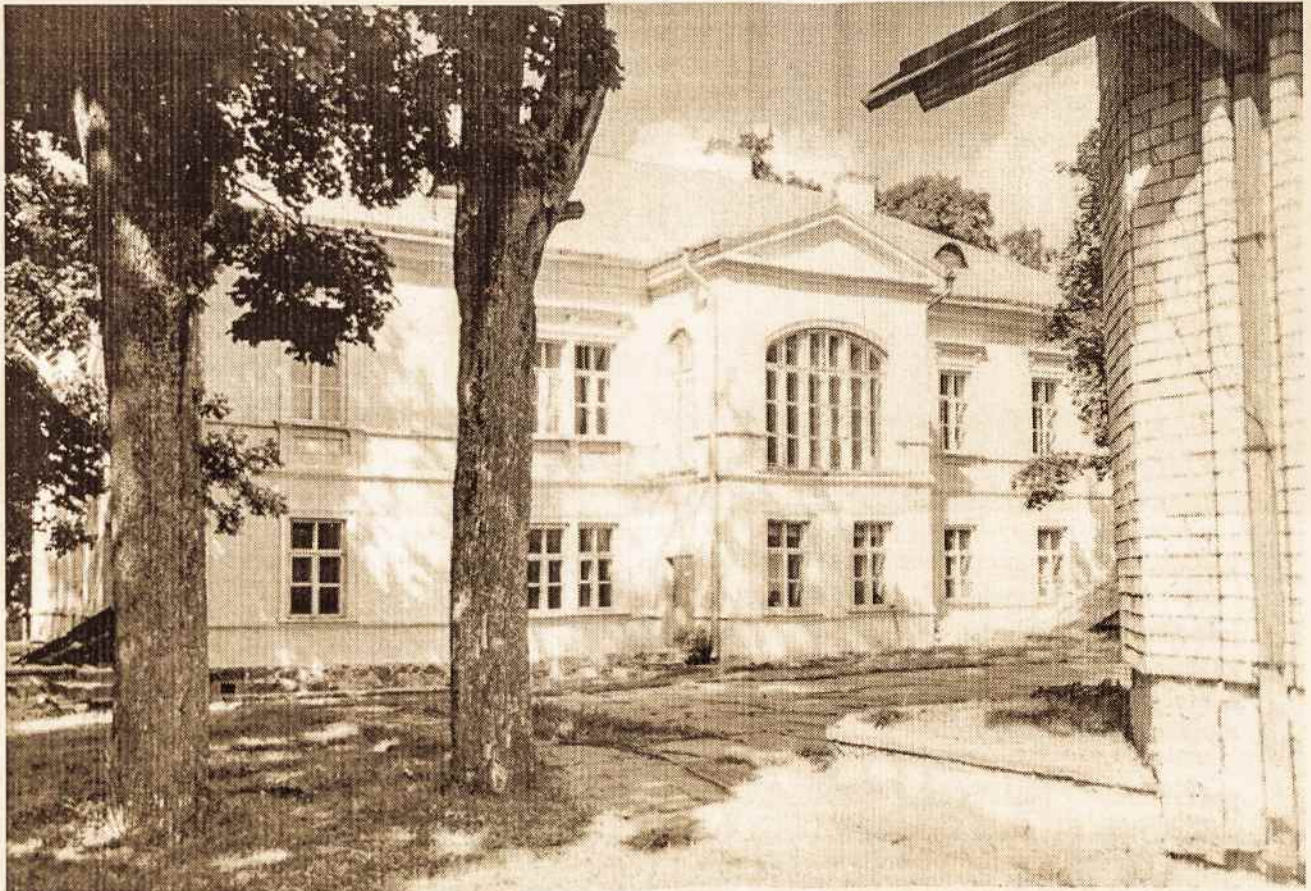
Senasis dvaras stovėjo vaizdingoje vietoje, kairiajame Merkio krante, apsuptas didelio parko ir kitoje upės pusėje žaliuojančios pušų girios. Be to, visai netoli buvo Vilnius - tuo metu garsėjantis savo universitetu.

Vedęs profesoriaus Andriaus Sniadeckio dukrą Sofiją, M.Balinskis susigiminiavo su garsių mokslininkų Sniadeckių gimine ir naujuose Jašiūnų rūmuose dalininkais tapo Vilniaus universiteto rektorius Jono Sniadeckio šeima. Šie rūmai Balinskių ir Sniadeckių pastangomis greitai tapo labai reikšmingu kultūros židiniu visoje Vilniaus apylinkėje. Vertingą ir įdomią medžiagą apie šių rūmų kultūrinį gyvenimą yra palikusi Elena Vagnerytė-Daugelienė, kuri juose praleidusi nemažai laiko. (Jos rankraščiai šiuo metu yra saugomi Varšuvos Mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje). Iš E.Vagnerytės-Daugelienės užrašytų atsiminimų sužinome, kad Jašiūnų rūmuose dažnai vasarodavo arba svečiuodavosi daugelis Vilniaus universiteto profesorių, mokslininkų ir menininkų. Mėgstama vieta čia buvo ir dailininkams: Jonui Rustemui, Vincui Dmachovskiui, Valentinui Vankovičiui bei Jonui Kristofui Dameliui, kurių kūriniai ne tik puošė rūmų sales, bet šiems dailininkams kartais čia pozuodavo ir vasarojantys rūmų svečiai.

Balinskių ir Sniadeckių pastangomis šiuose rūmuose buvo sukaupta labai turtinga biblioteka, daug istorinių rankraščių, antspauduotų pergamentų ir kitos vertingos medžiagos (Balinskių ir Sniadeckių asmeniniai archyvai). M. Balinskio darbo kabinete buvo saugomi jo įžymių istorinių veikalų rankraščiai: dviejų tomų monografija apie karalienę Barbora Radvilaite, monografija apie senąją Vilniaus Akademią, Istorijos raštų I - IV tomų rankraščiai, monografijos apie astronomą – Vilniaus universiteto rektorių M. Počobutą, Vilniaus miesto istorijos gausūs rankraščiai, atskirų leidinių apie Joną ir Andrių Sniadeckius rankraščiai bei gausi medžiaga Vilniaus savaitraščiui („Tygodnik Wileński“). Ta proga prisiminkime, kad XIX amžiuje istorijos veikalai buvo rašomi ne universitetiniame Vilniuje, o kaimo dvaruose - Jašiūnuose daugelį metų gyveno ir rašė Mykolas Balinskis, Šiaurių dvarelyje Lietuvos istoriją rašė Teodoras Narbutas. M. Balinskis buvo Vilniuje įsikūrusios Archeologijos komisijos vicepirmininkas, aktyviai dalyvavęs

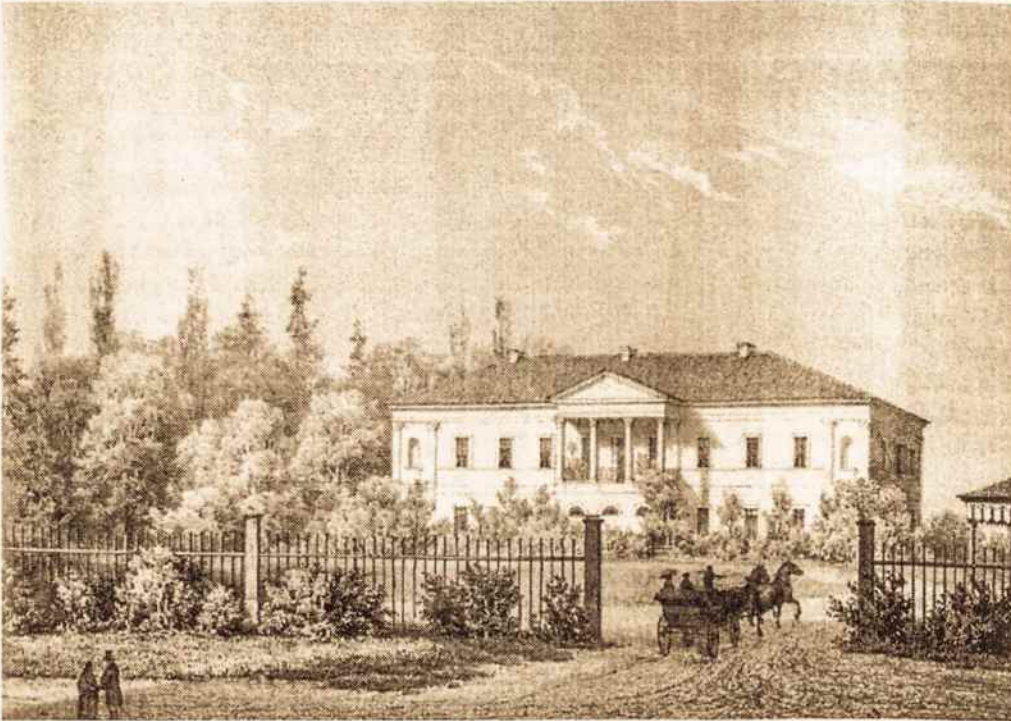

Vasario 16-ąją Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 3-iojo laipsnio ordinu apdovanoja Dailės muziejaus direktorių Romualdą Budrį *Džojos Gundos Barysaitės nuotr.*

Vagnerių dvaro rūmuose Šalčininkuose įsikūrusi meno mokykla

Giedriaus Lauciaus nuotr.

Jašiūnų rūmų
pagrindinis fasadas
apie 1875 m.
Litografija pagal
Napoleono Ordos
piešinį

kuriant Senienų muziejų.

Nuo rūmų, Merkio upės link, kadaise buvo pasodinta ūksminga alėja, o už upės, gražioje pušų giraitėje, įkurtos abiejų profesorių šeimų ir giminių kapinės. Aplankykime šių įžymių mokslininkų rūpestingai prižiūrimą amžino poilsio vietą.

Keliaudami toliau vaizdingomis Merkio pakrantėmis pasieksime Šalčininkus ir aplankysime Balinskių kaimynų Vagnerių dvaro rūmus, kuriuose šiandien įsikūrusi meno mokykla. Kadangi M. Balinskio anūkas Jonas buvo vedęs Algirdo Vagnerio dukterį Mariją, abiejų mūsų lankomų dvarų savininkai buvo susigiminiavę.

Vagnerių giminė Lietuvoje išsikūrė dar XVI amžiuje. Jie reiškėsi kaip Vilniaus auksakaliai, Didžiojoje gatvėje, šalia Kardinalijos, turėję trijų aukštų rūmus, kurie, beje, buvo sugriauti Antrojo pasaulinio karo metais.

Vilniaus universiteto magistras, aktyvus masonų ložės narys ir aistringas senienų kolekcininkas Karolis Vagneris (1786–1863) už patriotinę veiklą 1825–26 metais buvo teistas, sėdėjo Petropavlovsko tvirtovės kalėjime Peterburge, vėliau ištremtas į Voronežą, amnestuotas vėl sugižo į Lietuvą ir dalyvavo 1863 metų sukilime. Generalgubernatoriaus Muravjovo, praminto „koriku“, paskelbtas nuosprendis jį pasiekė, praėjus kelioms dienoms po mirties.

Šalčininkų dvarą K. Vagneris buvo įsigijęs 1823

SUBAČIAUS VARTAI – VERTA ATSTATYTI

Žybartas SIMONAITIS

metais, tačiau dėl audringo gyvenimo būdo jame nedaug tebuvojo. Šio dvaro paveldėtojas Algirdas Vagneris (1819–1891) buvo baigęs Heiderlbergo universitetą. Kaip ir jo tėvas buvo karštas patriotas, dalyvavęs sukilime, ne kartą areštuotas, bet dėl įkalčių stokos paleidžiamas. Šalčininkų dvaro rūmus jis pastatė 1876–1880 metais. Šie rūmai iki Antrojo pasaulinio karo buvo puikiai išsaugoti. Kadangi A. Vagneris nemėgo ūkininkauti, visus dvaro rūpesčius perdavė sūnui Vitoldui (1844–1906), kuris Šalčininkų dvarą pavertė pavyzdingu ūkiu. Jis tapo pažangiu šio krašto kultūros ir švietimo rėmėju – savo valdose įkūrė ir išlaikė tris viešas mokyklas.

Pavyzdingi buvo ir patys rūmai, kuriuose sukaupta daug istorinių ir meno vertybių. Kairiajame rūmų sparne buvo didelis bibliotekos kambarys, kuriame iš Vilniaus atgabentos Martyno Vagnerio XVIII a. įsigytos bibliotekos spintos, užpildytos katologizuotų didžiulių knygų rinkiniais, kurie vėliau buvo nuolat papildomi enciklopedijų tomis, herbynais ir kitomis retomis, vertingomis knygomis. Čia buvo saugoma K. Vagnerio sukaupta didelė numizmatikos ir istorinių ginklų kolekcija, įvairių epochų grojantys ir skambantys židininiai ir sieniniai laikrodžiai, o archyve buvo saugomi XVI–XIX a. Vagnerių giminės dokumentai ir kiti reti rankraščiai.

Ypač vertinga buvo Karolio Vagnerio ilgus metus kaupta Vilniaus masonikos ženklų ir simbolių kolekcija. Šalia esančioje rūmų valgyklos salėje kabėjo Vagnerių giminės XVIII–XIX a. portretų galerija, o didžiąją menę (living-room) puošė išpūdingi italų tapytojo Rosa da Tivoli 1706 metais tapyti du didžiuliai gamtovaizdžiai, įrėminti auksuotuose puošniuose rėmuose.

Elenos Vagnerytės – Vitoldo dukters aprašymuose be šių meno vertybių minimas ir Vilniaus universiteto profesorius, tapytojo Pranciškaus Smuglevičiaus alegorinis kūrinys, vaizduojantis generolą Jokūbą Jasinskį. Paskutinis Šalčininkų dvaro savininkas Karolis Vagneris (Jaunesnysis), karui prasidėjus, 1939 metais internuotas Lietuvoje, o vėliau per Suomiją emigravo į Angliją. Su kitais vertingais daiktais jis kartu išsigabeno ir garsiąją masonikos ženklų ir simbolių kolekciją, kurią išsaugojimo tikslais deponavo Londono masonerijos muziejuje.

Visos likusios Šalčininkų rūmuose kultūros vertybės pirmaisiais karo metais sunaikintos arba išgrobstytos, o turtingos bibliotekos knygos išneštos į parką ir sudegintos dvaro gyventojų akivaizdoje. Paminklosaugininkų rūpesčiu patys rūmai šiandien pamažu kruopščiai restauruojami ir įgauna ankstesnę puošnią išvaizdą.

Subačiaus vartų
atstatymo
projekto autorius
– architektas
Žybartas
Simonaitis

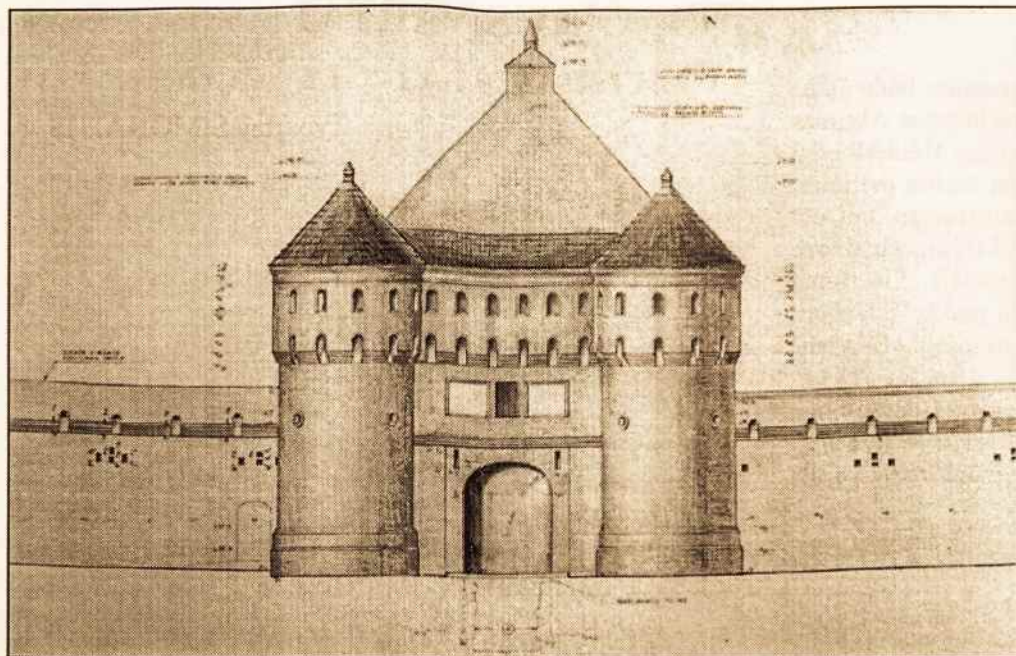

Architektas restauratorius, Kauno pilies, Liškiavos pilies bokšto, Panemunės pilies, Kauno rotušės, Kauno gildijos, Vilniaus bastėjos, sostinės senamiesčio gynybinės sienos, Subačiaus vartų pastato, Vilniaus mažosios gildijos, į Lietuvos tūkstantmečio programą įtrauktos Videniškių pilies architektūrinių tyrimų bei projekto autorius.

XVI a. į šiaurinę Baltijos pajūrį nuolat kėsinosi Švedijos ir Danijos feodalai, su Rusija buvo nesutariama dėl žemių, įeinančių į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) arba Lenkijos Karalystės sudėtį. 1503 m. Nesvyžiaus, Slucko, Naugarduko apylinkes nusiaubė totoriai ir grasino Vilniui – prie Juodosios jūros išaugo stipri totorių valstybė – Perekopo chanatas, kurio raiteliai giliai įsiveždavo į LDK gilumą ir plėšikaudavo. Senosios mūrinės pilys jau neatitiko naujų karybos būdų ir priemonių. Reikėjo naujų gynybinių įrenginių su miestą juosiančiomis mūro sienomis su šaudymo angomis bei bokštais.

1503 m. rugsėjo 6 d. didysis kunigaikštis Aleksandras patenkino miestiečių prašymą ir leido aptverti miestą gynybine siena. Vilniaus vaivada Mikalojus Radvilai pavesta nužymėti sienos ribas, o pastatus, trukdančius statybai, įsakyta nugriauti. Vilniaus miesto gynybinės sienos mūrijimo darbai intensyviausiai vyko 1506–1509 m. ir buvo užbaigti 1522 m.

Didžiojo kunigaikščio Aleksandro įsakymas skambėjo šitaip:

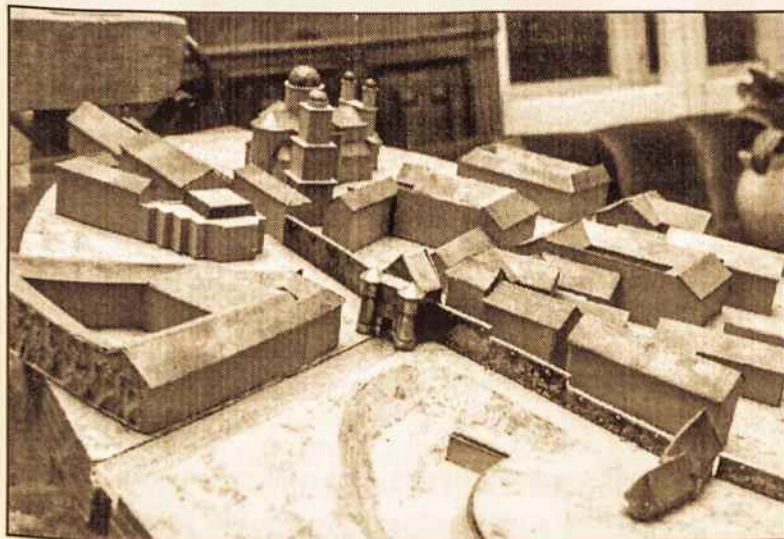
Subačiaus vartų rytinis
fasadas

„Sostinė, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų galva, neturinti nukentėti nuo priešų. Todėl mes atleidžiame miestiečius nuo šaukimo į karą, nuo mokesčių, išskyrus sidabrinę – tam, kad miestiečiai įrengtų įtvirtinimus, išmūrytų sieną, iškastų griovius ir supiltų pylimus.

Taip pat įsakome Vilniaus vaivada atvažiuoti į miestą ir nurodyti, kur turi siena eiti. Jei pasirodytų, kad sieną statyti kliudo kunigaikščio ar pono namai – tai juos nugriauti, nes geriau nuostolį kėsti vienam žmogui, nei visam miestui.

Mūryti sieną kiekvienas savame sklype turi pats, o jeigu neišgali – tegul užtveria savo barą stačiais mediniais rąstais. Jei kas iš kunigaikščių, bajorų ar dvarininkų nenorėtų sienos mūryti, tada jų namus vaivada turi perleisti miestiečiams, o pakaitalu duoti namus už miesto sienos.“

Gynybinė siena juosė centrinę miesto dalį, buvo apie 3 km ilgio, vidutiniškas aukštis – apie 6,5 m. Iš pradžių buvo pastatyti penkeri miesto vartai - Pilies, Trakų, Medininkų (Aušros),

Išganytojo („Spaso“), Vilijos (Vilniaus), vėliau – dar penkeri – Totorių, Subačiaus, Rūdininkų, Marijos Magdalenos ir Bernardinų bei trys papildomi bokštai. Vieni išpūdingiausių ir originaliausių visoje sienoje – Subačiaus vartų bokštas.

Kaip šis vartų pastatas atrodė? Tai iš miesto sienos užmiesčio link išsikišęs, apie 12x13 m truputį trapecinės formos triaukštis mūrinis gynybinis statinys. Jo frontonai iškilo iki 19 m aukščio, sienos – iki 11 m. Turėjo dvišlaitį stogą, 2,5 m storio sienas (I aukšte) ir du kampinius apvalius bokštus. Subačiaus vartai saugojo įvažiavimą bei įėjimą į miestą iš pietryčių pusės. Į vartų pastatą ir per jį į miestą buvo patenkama per penkių tuometinių uolekčių (60,5–66 cm) pločio ir šešių uolekčių aukščio priekinę ir nugarinę vartų angas, uždaromas bėgūnėmis (su vertikalia varstymo ašimi) varčiomis. Priekinė anga buvo dar papildomai uždaroma pakeliamojo tilto plokštuma, o iš viršaus būdavo nuleidžiamos grotos. Visa tai pavaizduota žinomo vilniečio dailininko Pranciškaus Smuglevičiaus 1785 m. akvarelėse, kuriose parodytos ir iš kitų gynybinių pastatų pažįstamos šaudymo angos: patrankoms – bokštų antruosiuose aukštuose, šauliams – vartų ir bokštų trečiojo aukšto viršuje. Piešinių autentiškumą patvirtino ir 1974 m. archeologų atkasti po gatvės grindinių esantys vartų mūro fragmentai.

Be tiesioginės paskirties vartų pastatas buvo naudotas ir kitkam: 1669 m. jame gyveno

Iš maketo nesunku atsekti, kur
stovėjo Subačiaus vartai

Žilvino Jasio nuotr.

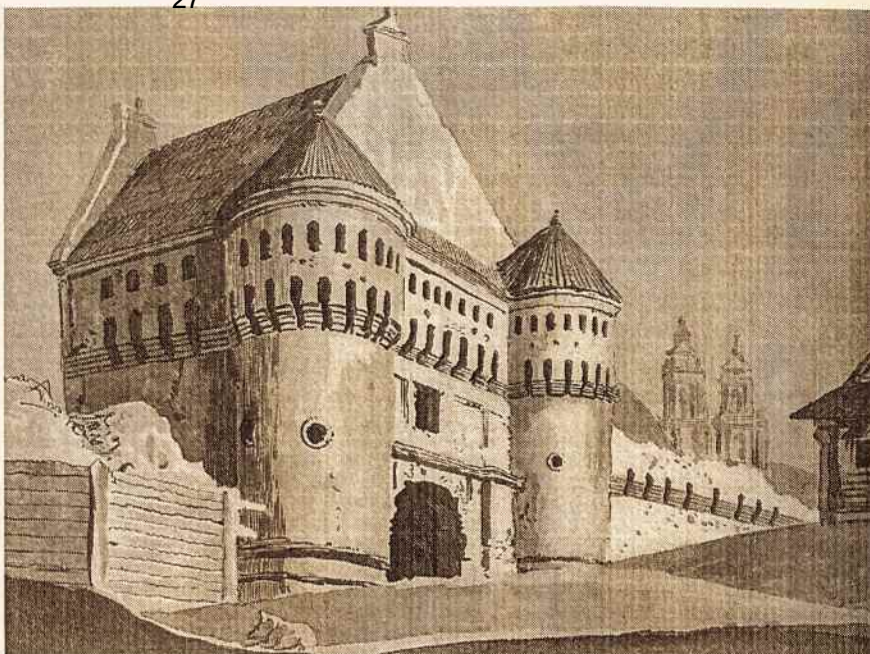
**Dailininko Pranciškaus
Smuglevičiaus Subačiaus
vartų piešinys (1785 m.)**

etatinis miesto budelis, o XVIII a. čia buvo miesto kalėjimas.

Jau pačioje carinės okupacijos pradžioje Vilnius buvo totaliai „nuginkluotas“: 1800-1805 m. nugriauti gynybiniai Žemutinės pilies pilies statiniai bei Valdovų rūmai, taip pat nugriauta visa miestą juosusi siena su jos vartų pastatais ir bokštais. Išliko tik vieninteliai Medininkų arba Aušros vartai, kuriuos nugriauti sutrukdė prie jų pristatyta Aušros Vartų koplyčia, ir kelios miesto sienos atkarpos, prie kurių buvo pristatyti miestiečių namai.

Subačiaus vartai buvo nugriauti 1802 m. Iš jų plytų buvo mūrijamos caro kareivinių krosnys, Pirklių namai (šiandieninės Filharmonijos vietoje), kiti pastatai, dalis plytų parduota miestelėnams.

Subačiaus vartų atstatymo idėja pradėjo bręsti tuoj pat po to, kai 1985 m. buvo baigta restauruoti 150 m ilgio miesto sienos atkarpa rytinėje Bokšto gatvės kraštinėje ir už jos į rytinę Bokšto kalno papėdę išsišovusi požeminė 130 m ilgio puslankio formos bastėja. Į ją veda požeminis laiptuotas koridorius su įėjimo bokštu – vėliausiuoju gynybinio pastato miesto sienoje. 1986-1989 m. šio straipsnio autorius atliko gynybinės sienos architektūrinius tyrimus ir parengė konservavimo-restauravimo bei eksponavimo projektus dar šešioms miesto sienos atkarpoms (dviem – su bendraautoriais) Bazilijonų, Šv.Dvasios, Pylimo, Klaipėdos ir L.Stuokos-Gucevičiaus gatvėse. Kartu čia buvo atlikti ir punktyriniai bei išsamesni archeologiniai kasinėjimai. Vėliau dar buvo atkasti miesto sienos liekanų fragmentai Maironio gatvėje, Dailės akademijos teritorijoje ir prie Rūdininkų, Vilijos (Vilniaus) bei Totorių vartų. Bendras iki šiol jau tyrinėtų, konservuotų bei

restauruotų sienų atkarpų ilgis – apie 800 m.

Subačiaus vartų liekanų archeologiniai tyrimai truputį buvo tęsiami 1998 m., juos reikėtų užbaigti. Tik tada bus įmanoma patikslinti ir kai kurias dar nepakankamai tvirtas archeologinių tyrimų išvadas. Antai, 1522 metų privilegijoje sakoma, kad visas miestas jau „mūru apjuostas“, ir tik tais metais šia privilegija didysis kunigaikštis Aleksandras atleidžia Vilniaus miestiečius nuo prievolės eiti sargybą pilyje, nes jie jau turėjo pradėti eiti sargybą miesto sienoje. Tam reikalui įsakoma turėti 24 ginkluotus sargybinius. Tačiau iki šiol surinktoje archeologinėje medžiagoje, istorikų bei archeologų išvadose niekur neužsimenama apie kokį nors miesto sienos ar Subačiaus vartų rekonstravimą XVI a. ar XVII a. pradžioje. O būta gana esminės rekonstrukcijos, kurios pėdsakų rasta net penkiose miesto sienos atkarpose. Architektūrinių tyrimų metu nustatyta, kad iš pradžių visoje miesto mūrinėje sienoje buvo išmūrytos šaulių nišos su išeinančiomis į priešų pusę keturiomis ambrazūromis.

Dvi vidurinės buvo pritaikytos šaudyti tiesiai, dvi kraštinės – įstrižai į šonus.

Po kurio laiko visa Vilniaus gynybinė siena buvo 160-170 cm paaukštinta, šaulių nišos su keturiomis ambrazūromis užmūrytos, o paaukštintame mūre įrengtos jau visai kito tipo, kitokiems ginklams pritaikytos nišos su vienintele ambrazūra šaudyti ir horizontaliai, ir dideliu kampu žemyn į miesto sienos papėdę. Atitinkamai 160-170 cm aukščiau buvo naujai įrengtos ir šaulių galerijos. 1785 m. P.Smuglevičiaus akvarelėse pavaizduotos šaudymo angos Subačiaus vartų viršuje labai panašios į miesto sienos atkarpose išlikusias jau paaukštintos sienos šaudymo angas. Taigi Subačiaus vartai pradžioje, dar iki 1528 m., kai jie buvo pirmą kartą paminėti, turbūt atrodė kitaip. Į tai veda ir kai kurie pėdsakai, esantys virš žemės, buvusios vartų pastato sandūros su išlikusia miesto siena vietoje.

Remiantis istoriniais archyviniais dokumentais, iki šiol vykdytais archeologiniais kasinėjimais, architektūriniais vartų pastato liekanų tyrimais, atkastų Rūdininkų, Vilijos (Vilniaus) ir Totorių vartų mūrų tyrimais bei Lenkijoje, Vokietijoje, Čekijoje ir kitur panašiu laiku statytų vartų studijomis, jau yra parengtas pirminis Subačiaus vartų atstatymo projektas. Jį bus galima dar patikslinti, kai bus užbaigti architektūriniai tyrimai. O tada jau būtų galima įspūdingąjį Subačiaus vartų pastatą atstatyti – švietėjiškas bei kultūrinis efektas

MEDININKAI- DIDŽIAUSIA PILIS EUROPOJE

būtų didžiulis. Preliminariais skaičiavimais, tam reikėtų apie 2 mln. litų.

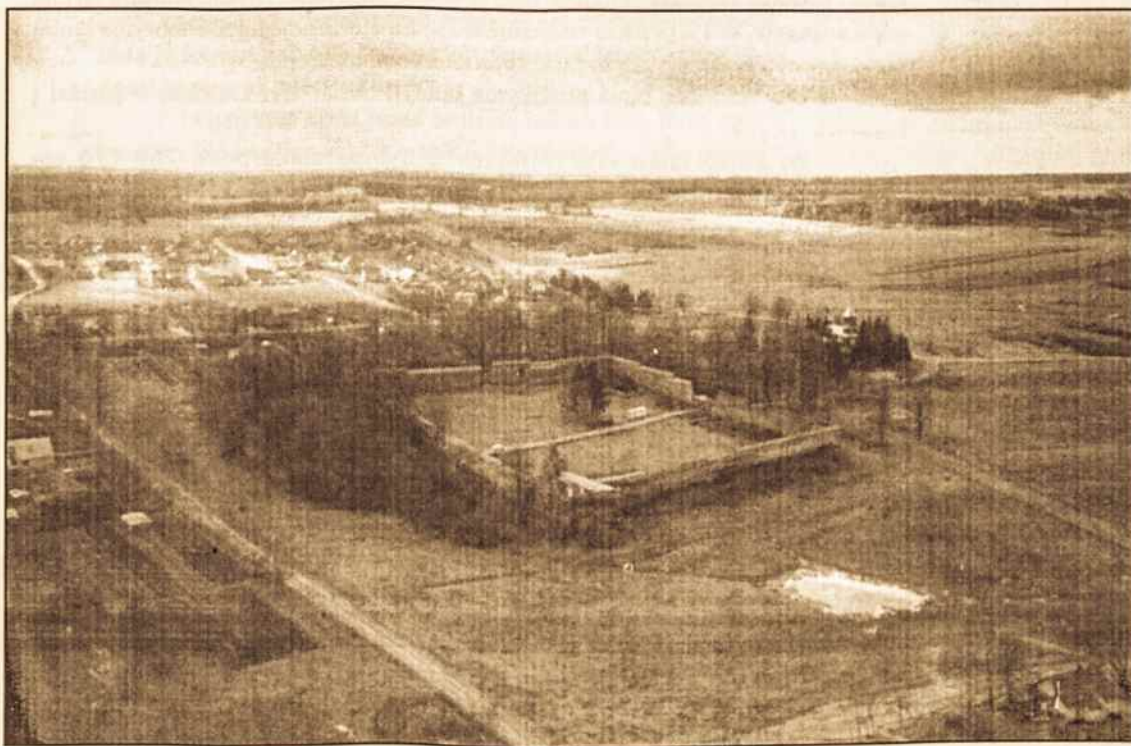
Drauge su Subačiaus vartais atstačius neilgą trūkstamą atkarpą iki išlikusios miesto sienos prie Subačiaus ir Bokšto gatvių sankryžos, turėtume autentišką bei tarpais restauruotą 550 m ilgio vientisą gynybinės sienos dalį. Dar ne viskas: ir keturis gynybinius pastatus – Medininkų (Aušros) vartus, Subačiaus vartus, bastėją – artilerijos muziejų ir bastėjos bokštą – buvusį paskutinį, tryliktąjį gynybinį įrenginį miesto sienoje. Turistams, užsienio svečiams turėtume turtingą muziejų bei kitiems kultūriniais renginiams naudojamą kompleksą su keliolika patalpų, kurių bendras plotas drauge su Subačiaus vartų pastatu (250 kv. m.) būtų daugiau kaip 1000 kv. m.

Atskiros išlikusių gynybinių įtvirtinimų bei įrenginių dalys būtų sujungtos į vientisą ansamblį, kuris padėtų suprasti ano meto inžinierių bei statytojų užmojus.

Karaliaus Mindaugo kolegija, kuri kadaise iniciavo, kad Liepos 6-oji būtų valstybinė šventė, pasiūlė idėją, kad Subačiaus vartai būtų atstatyti ne iš valstybės, o už paaukotus ar iš įvairių užsienio fondų labdaros būdu gautus pinigus. Kultūros ministerijos nuomone, Subačiaus vartų pastate turėtų įsikurti muziejus, galbūt – ir informacijos centras apie Vilniaus senamiestį, gynybinę sieną, turistinius maršrutus. Tai turėtų būti visiems prieinamas pastatas, ypač moksleivijai, nes ir iniciatyvą atstatyti Subačiaus vartus pirmieji palaikė jaunieji mindaugiečiai. Galbūt jų lūkesčiams bus lemta išsipildyti.

XIII amžiaus pradžioje kelių kryžkelėje į Ašmeną, Dauguvos, Smolensko, Maskvos žemes iškilo didinga Medininkų pilis. Pirmoji mūrinė pilis Didžiojoje Lietuvos kunigaikštystėje. Architektus, archeologus iš Europos, Skandinavijos šalių stebina pilies didumas. Ir šiandiena griuvėsiai siekia 8-12 m aukščio. O būta ir didesnių mūro sienų – net 14-15 m, tai yra kaip 5-6 auštų šiuolaikinis namas! Sienos – 1,9-1,4 m storio. Sienų viršuje 280 šaudymo angų. Gynėjai prie jų prieidavo medine galerija, nusitęsusia visu vidiniu pasieniu.

Tvirtovėje stovėjo net ketveri vartai, du bokštai. Vienas stambesnis, o kitas ypač aukštas ir galingas 30 metrų bokštas pilies kampe. Nustatyta kad bokštas buvo 5 aukštų. Didžiuliam beveik 2 hektarų kieme stovėjo mediniai pastatai. Pilies statybai naudoti akmenys iš Medininkų apylinkių. Viena tvirtovės mįslių – jos statybai naudotas ypač geros kokybės skiedinys. Manoma, kad tai kalkės sumaišytos su tūkstančiais kapų

Medininkų pilies ir jos apylinkės nuotrauka iš lėktuvo. Ją pasirūpino lakūnas arch. Vladas Drupas

(kapa - 60 vienetų) kiaušinių.

Stebina darbų gigantiškumas. Medininkų pilies mūrų statybai panaudota 25000 kub. m akmenų, plytų ir kalkių. Perkasta 65000 kub. m žemės.

Legenda byloja: Medininkų ir Krėvos aukštabokštes pilis, tarp kurių 50 kilometrų nuotolis, stačiasi milžinų gentis. Tai buvę tokie stipruoliai, kad mūrininkai dirbę vienu metu Medininkuose ir Krėvoje, skolindami vieni kitiems kūjį, kuris sverdavo pūda, numesdavo jį gal ketvertą mylių.

Bet pilį statė ne milžinai. Statė žmonės - mūsų proseneliai, o jos tvirtumas rodo išaugusią tuo metu valstybės galią, tvirtą didžiųjų kunigaikščių ranką, senųjų meistrų nagingumą ir upelius išlieto prakaito. Istorikai teigia, kad Medininkų pilis buvo didžiausia pilis Europoje.

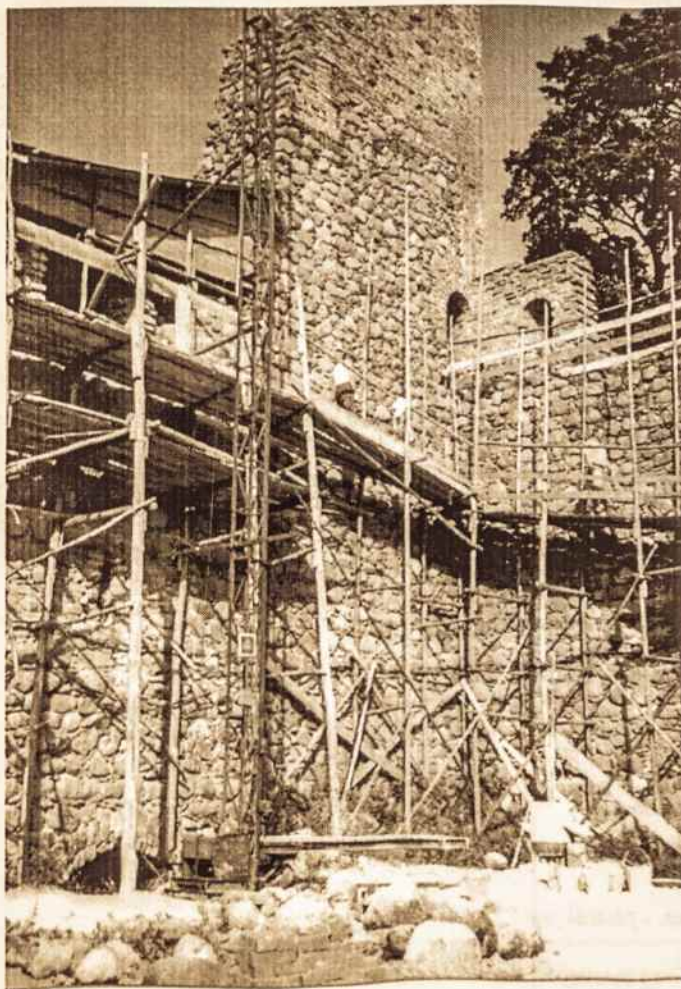
*"Savivaldybių žinios"
Lietuvos savivaldybių darbuotojų
1999 metų leidinys*

PAMINĖTINA

Lithuanian Heritage, žurnale 2000 m. rugsėjo - spalio mėnesių žurnalas spalvotais viršeliais, skirtas prisiminti ir pagerbti Čiurlioniui. Leidinį leidžia ir redaguoja anglų kalba Val Ramonis. Žurnale taip pat spausdinamas platus istorinis straipsnis, iliustruotas nuotraukomis, apie Medininkų pilį ir Medininkų pilies atstatymo (M.P.A.) fondą, įkurtą Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (ALIAS). Straipsnio autorius architektas Albertas J. Kerelis

●●●●●●●

Jau 2000 m. žinomos tarptautinės kelionių firmos, iš anksto sudarytame kelionės plano maršrute, numato aplankyti ir pažiūrėti Medininkus

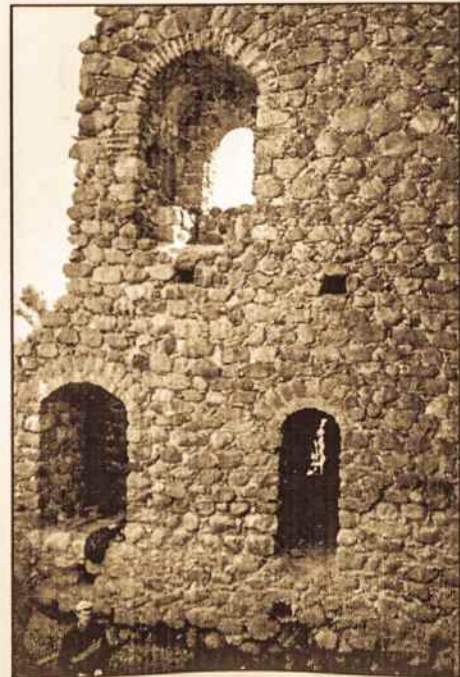
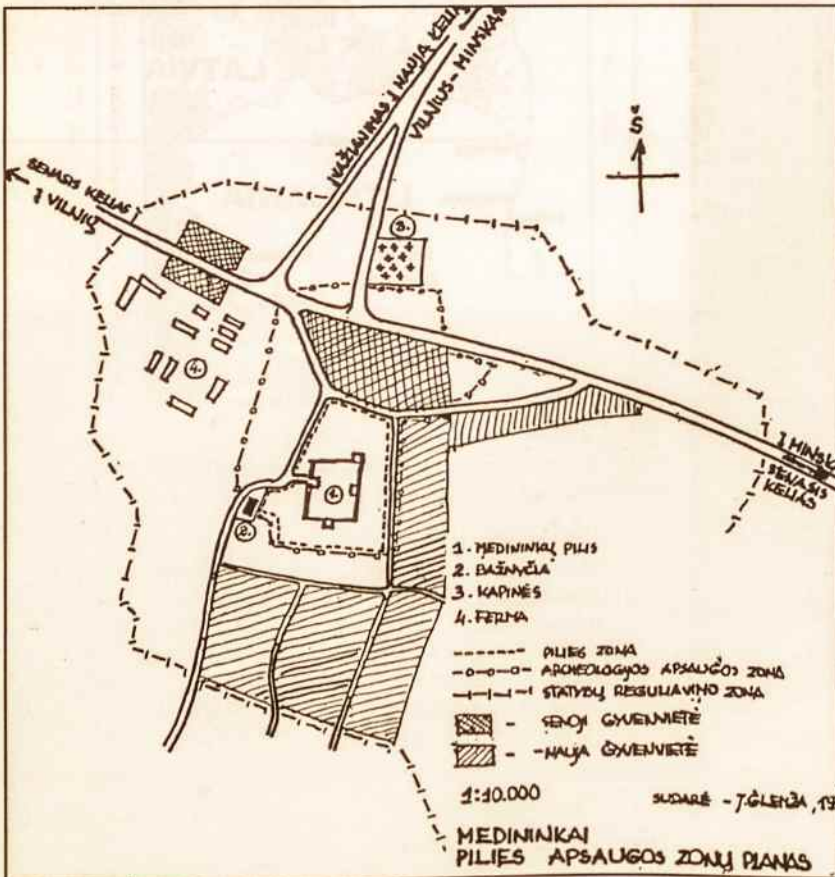
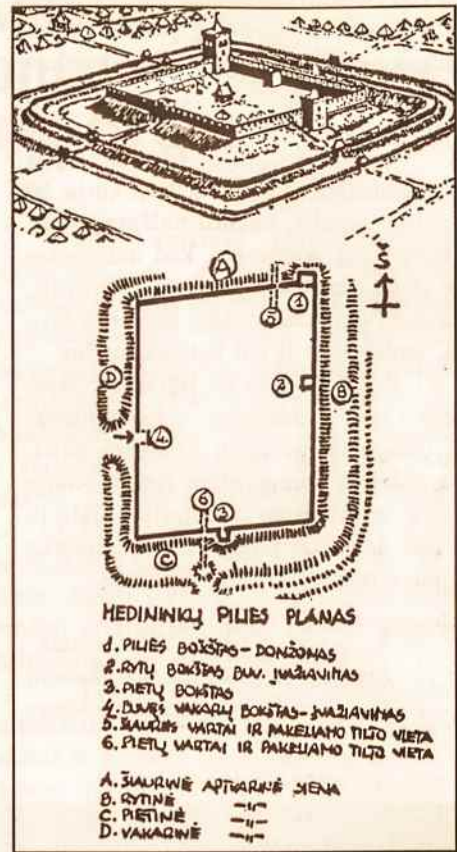
DAY 12 VILNIUS
Further touring in Vilnius where we'll visit the KGB Museum and Antakemis Cemetery. (B)(D)

DAY 13 MEDININKAI
A morning tour of Medininkai, an old town on the border with Belorussia and the site of a massacre of seven young Lithuanian border guards on 31 July 1991. We'll see the ruins of the town's old castle (1311), the fortification walls, and the watch tower. In the evening we'll have a splendid farewell dinner in Vilnius. (B)(D)

Donžono statybos darbai

Medininkų pilies planai

MEDININKŲ PILIES ATSTATYMO FONDAS (M.P.A. FUND)

9525 SOUTH 79 th AVENUE, HICKORY HILLS, IL 60457

VALDYBA

Leonas Maskaliūnas

Pirmininkas
7840 W. Golf Dr.
Palos Hights, IL 60463

Albertas Kerelis

Vicepirmininkas

Vytautas Peseckas

Sekretorius

Liudas Šlenys

Iždininkas

Jonas Glemža, V.P.

Architektas, dr., Vilniaus Dailės
Akademijos docentas

Algimantas Kavaliauskas

UAB "Lietuvos paminklai"
Direktorius

Leonardas Vaitys

Lietuvos architektų sąjungos
Pirmininkas

Milda Mikulionytė, V.P.

Jonas Albertavičius

Administratorius
Stirnų g. 32-15, 2000 Vilnius

REVIZIJOS KOMITETAS

Tadas Bukaveckas, pirmininkas

Adolfas Jelionis, JPSA

Aloyzas Juzėnas, VTU

Vladas Sinkus, ALIAS

IŽDININKO PRANEŠIMAS

Medininkų pilies atstatymo (M.P.A.) fondo aukotojai Melbourne, Australijoje, nebuvo skelbti Technikos Žodžio 1999 m. Nr. 1 M.P.A. fondo aukotojų sąrašė:

Lietuvių akademinė korporacija Romuva - 890 australiškų dolerių,

Bronius Zumeris - 350 aust. dol.,

Petras Bimba - 200 aust. dol.,

Socialinės globos moterų draugija Melbourne - 130 aust. dol.,

*M.P.A. fondo įgaliotinis Australijoje
Jurgis Žalkauskas*

Iki 2001.01.11 nauji M.P.A. fondo aukotojai:

Mecenatė - Filomena Kantautienė Masiokienė - \$2000

Rėmėjai:

Vytas Anonis - \$100,

Vytautas Peseckas - \$200 + \$100,

Zigmas Dailidė - \$50,

Eugenijus Vilkas - \$50,

Alfonsas Pargauskas - \$50,

Pranė Ažuolienė - \$50,

Leonas Stonikas - \$46,

Mary Unolis - \$10.

Liudas Šlenys

TECHNIKOS ŽODIS
The Engineering Word
c/o A. Brazdžiūnas
7980 West 127th Street
Palos Park, IL 60464

BULK RATE
U.S. POSTAGE PAID
Worth, IL
Permit No. 37

TO:

